

► Vakblad voor museummedewerkers in Vlaanderen en Nederland

Museumpeil

57

VOORJAAR
2021

Thema: Iedereen welkom!?

Ervaringsdeskundigen aan het woord

Verhalen uit de museumpraktijk

Gesprekken over de dingen die ertoe doen

Museumadvies | Els Thijssen

advies, begeleiding & ondersteuning
voor erfgoedinstellingen en overheden

management | professionalisering
businessplannen | conceptontwikkeling
(ver)bouw- & inrichtingsplannen
bidbook & fondsenwerving

www.museumadvies.nl
ethijssen@museumadvies.nl

produceert beeldende audio &
verwonderende communicatie

Door goed naar uw verhaal te luisteren,
met uw unieke publiek voor ogen.

OORKAMERS geeft het die draai,
zodat uw verhaal echt gaat leven.

Omdat verhalen, goed verteld,
verbeelden en verwonderen!

Geknipt voor uw verhaal!

-----X-----

Wat is uw verhaal?

Hoor het graag. I'm listening...

Jeroen Dessauvagie levert daarbij maatwerk. Of het nu gaat om een audiotour, exhibit, animatie, lespakket, app, tentoonstelling of campagne: Jeroen verzorgt de gehele productie of helpt u om het (deels) zelf te doen. Van schrijven tot redigeren, van concept tot inhoudsontwikkeling, van regisseren tot publiceren...

OORKAMERS.nl | +31624751437

Bring your own device

Corona-proof bezoekers ontvangen? Voor musea een hele uitdaging.

Met onze touchfree oplossingen kan het. Zo kunnen wij de smartphone van uw bezoeker onderdeel maken van de tentoonstelling. 'Bring your own device' dus.

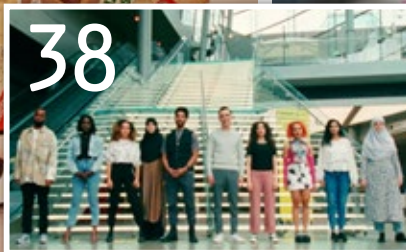
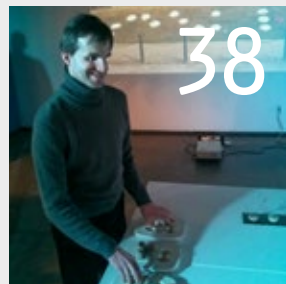
Daarnaast kunnen volledig customized experiences en crowd management een bezoek aan uw museum weer een veilige en mooie ervaring maken. Want daar gaat het uiteindelijk om.

Benieuwd hoe dit werkt?
Neem contact met ons op voor een vrijblijvende demonstratie.

+ **mcw.nl**

mcw / creative agency

INHOUD

GESPREKKEN

- **4** Patrick Allegaert, voorzitter van het Vlaams Museumoverleg XL, kijkt in de toekomst.

Patrick De Rynck

- **7** Het Museum van de Geest in Haarlem gaat voortaan over ons. Directeur Hans Looijen aan het woord.

Franklin van der Pols

- **12** Noortje van Lith heeft een beperking. Waar rolt ze tegenaan in musea?

Alexandra van Steen

- **20** Jonge beeldenstormers in het Van Gogh Museum en het MAS: wie zijn ze? Wat willen ze?

Hilde van den Berg en Liene Conard

- **24** Museum Rotterdam verzamelt mensen en hun bezigheden. Drijvende kracht is Nicole van Dijk.

Franklin van der Pols

- **34** Een Brusselse vaste waarde (KMSKB) en een nieuwkomer (KBR Museum), in coronatijd.

Frédéric Jonckheere

- **38** Als slechtziende en blinde curatoren een tentoonstelling cureren, dan levert dat pakken ervaringsraad op.

Inge Geysen

PRAKTIJKVERHALEN

- **16** Het Middelheimmuseum organiseert rondleidingen voor mensen met dementie.

Tonia Dhaese

- **18** Mensen in kwetsbare situaties: hoe vinden ze hun weg naar musea? Brugge heeft ervaring.

Inge Geysen

- **27** Erfgoed als uitnodiging tot dialoog, over religies heen. Museum PARCUM doet het.

Julie Aerts

- **28** Red Star Line Museum bereikt kwetsbare gezinnen in coronatijd.

Laura Pyl en Karen Moeskops

- **32** Je zit als museum in een beschermd monument. En je wil toegankelijk zijn voor iedereen. Hoe doe je dat? Museum Hof van Busleyden.

Bart Stroobants

- **37** Dove en slechthorende mensen hebben hun eigen communicatiebehoeften. Hoe speel je daar als museum op in?

Beatrijs Wille

- **41** Hedendaagse kunst in een woonzorgcentrum wat doet dat met mensen?

Geert Lemahieu

UIT DE BOEKEN

- **42** Uit de boeken

Hoe bereik je met een kunstboek mensen die maar moeilijk kunnen lezen?

Isabel Kennis

COLUMNS

- **15** Over de representatie van lhbt-facetten in onze musea: geen luxekwestie.

Riemer Knoop

- **44** Musea voor iedereen?!

Museumvereniging

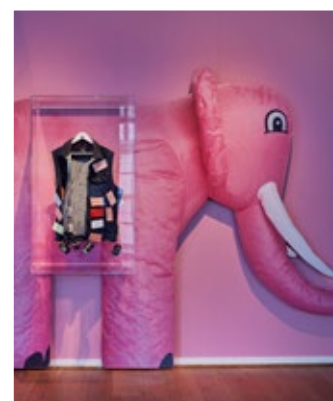

In memoriam
Mirjam Moll

- **45** Point final

Restitutie, een neverending story?

Steven Engelsman

Op de cover

Roze olifant en stigmajaz. Uit het persoonlijke verhaal van Ahmet Türkmen over schaamte en zelfstigma. Museum van de Geest | Dolhuys. Zie het gesprek op p. 7. - Foto: Bastiaan van Musscher.

‘MUSEA MOETEN MEER LEF AAN DE DAG LEGGEN’

Gesprek met Patrick Allegaert

Patrick Allegaert, tot 2019 artistiek leider van het Museum Dr. Guislain in Gent en ook docent aan enkele hogescholen, is de ‘vrijwillige’ voorzitter van het Vlaamse Museumoverleg XL, een informeel gegroeide organisatie die de voorbije jaren aan belang won. Zeker in coronatijden. We proberen in ons gesprek naar de toekomst te kijken: wat zal er (niet) veranderen in museumland?

Patrick De Rynck

► ‘Voor je je vragen afvuurt, wil ik eerst even het Museumoverleg XL introduceren. Dat verhaal is ruim tien jaar geleden begonnen, als een initiatief van enkele grotere musea die overleg wilden, onder meer uit frustratie over teleurstellende subsidierondes. Het overleg is dus van onderuit gegroeid, informeel. We hebben toen als musea zelfs betoogd, wat *du jamais vu* was. Kwesties voor het Museumoverleg waren onder meer: hoe moeten we ons als musea profileren, hoe kunnen we samen sterker staan tegenover het beleid, hoe kunnen we assertiever communiceren? Ik ga nu wat kort door de bocht, maar onder minister Sven Gatz zijn de subsidies voor Vlaamse musea toch relatief verhoogd.’

‘Het Museumoverleg XL is nog altijd een organisatie zonder zware structuur. Musea, en dat zijn intussen ook een heel aantal minder grote, vaardigen mensen af naar de maandelijkse of tweemaandelijkse vergaderingen. Doorgaans komen de directies zelf, wat een goed teken is. Ons overleg heeft in 2018 mee geleid tot de introductie van de Museumpas in België. Die is tot stand gekomen samen met de Brusselse en Waalse musea, en met steun van de diverse overheden. Toen koning Filip van ons plan hoorde, heeft hij ons uitgenodigd om een keer op het paleis te vergaderen. In alle eerlijkheid: de symboliek daarvan heeft in dit complexe land gewerkt. De leden van de koninklijke familie hebben als eersten een Museumpas gekregen.’

De inzichten van corona

We leven al meer dan een jaar in coronatijd. Hoe staat het intussen met het Museumoverleg?

‘Terwijl cultuur in België een bevoegdheid is van de gemeenschappen, heeft onze Belgische voorgeschiedenis, denk aan de Museumpas, ons geholpen om met de virologen en de overheden in gesprek te gaan over wat er in deze crisis voor musea mogelijk was. Ik ben er echt trots op dat de musea in België voor het grootste deel van de tijd open zijn gebleven, uiteraard met beperkingen én hoewel sommige musea eerder tégen waren. Dat was in veel landen wel even anders. Het onderlinge overleg is in deze periode intensief en onze

— Patrick Allegaert in actie tijdens de museumbetoging in Brussel (2014)
- Foto: FARO

↓ Betogende Vlaamse musea, ongezien (2014). Patrick Allegaert over 2021:
'Door corona neemt de assertiviteit bij musea toe. Je voelt de durf bij directies om het woord te nemen en naar buiten te komen.' - Foto: FARO

'Ik ben er echt trots op dat de musea in België voor het grootste deel van de tijd open zijn gebleven.'

missie staat meer dan ooit centraal: ons als musea beter profileren, ook tegenover het beleid, goed communiceren...'

Stel dat het allemaal lukt met de vaccinaties en Covid 19 wordt iets endemisch, waarmee we leren leven. Dan heeft het pakweg anderhalf tot twee jaar geduurd. Dat is geen eeuwigheid en we zijn flexibel. Wordt het 'back to normal' nadien? Of zie je toch langetermijneffecten voor musea? Overigens: de coronacrisis valt toevallig samen met de voortgezette discussies over de museumdefinitie...

'Ik heb daar een dubbel gevoel bij. Het wordt deels *back to normal*, ook al denken we nu misschien dat alles anders zal zijn. Maar ik hoop ook dat er dingen zullen blijven nazinderen, zoals het inzicht dat cultuur en dus ook musea een intrinsieke, fundamentele waarde hebben. Dat we niet alles in een economische en toeristische logica van steeds hogere bezoekerscijfers en megatentoonstellingen kunnen stoppen. Ik merk het in ons overleg: de trots bij museumdirecties dat musea op zichzelf waardevol zijn. Dat bewustzijn is gegroeid.'

'Wat die essentie en dat wezen van musea dan is? Ilja Leonard Pfeijffer heeft daar treffend over geschreven. Het gaat over de fundamentele betekenis van het omgaan met herinnering, met het verleden. Wat zegt dat over ons nu, hoe corrigeer je als museum subjectieve herinneringen, hoe maak je ze tot voorwerp van debat? Hoe nodig je andere mensen en culturen uit tot dat debat? Hoe ga je om met meerstemmigheid? Voor dat soort brandende kwesties en discussies zijn musea en hun objecten zeer belangrijk. Die debatten werden uiteraard al vóór corona gevoerd. Inderdaad ook met het oog op de internationale museumdefinitie: het is een opdracht van musea om bijvoorbeeld de discussies over meerstemmigheid mee te voeren. Corona heeft die debatten intenser gemaakt.'

'Op een heel ander niveau zal corona volgens mij ook de vergadercultuur beïnvloeden: dat we in het Museumoverleg zoveel directies samen rond de virtuele tafel krijgen omdat het hen minder tijd kost, is óók een gevolg van corona.'

Hybride musea

De museumwereld is bijzonder divers. Een standpunt over belangrijke kwesties, kan dat wel? De belangen van grote 'toeristische' musea en lokaal ingebedde musea lopen lang niet altijd gelijk. Ook dat is door corona gebleken. Wat je ook meer en meer ziet en hoort: musea worden hybride plekken...

'Het klopt, van die diversiteit. En één standpunt, dat hoeft en kan niet altijd. Maar het valt mij wel op dat oude tegenstellingen tussen bijvoorbeeld meer historische musea en musea voor schone kunsten in de praktijk aan het wegvallen zijn. Medewerkers zijn nieuwsgierig naar elkaar en inspireren elkaar. Je ziet verrassende contacten en partnerschappen.'

'Ook de tendens naar hybriditeit was al langer bezig, en ook het bewustzijn van de mogelijkheden neemt toe. Het proces is bezig en soms blijft het nog iets te veel bij mooie woorden. Zelf ken ik bijvoorbeeld de wereld van de podiumkunsten goed. Je voelt interesse van de twee werelden voor elkaar, al is de mentaliteit er anders. Er ontstaan meer gezamenlijke initiatieven en musea ondersteunen kunstenaars in de coronaproblematiek, vanuit een soort gevoel van gezamenlijke verantwoordelijkheid. Of neem de Vooruit in Gent, waar ze in hun door corona leegstaande concertzaal een expo organiseerden: de podiumzaal werd een tentoonstellingsruimte en mocht dus openblijven. Misschien was dat een beetje schalks, maar ze hebben er wel de smaak te pakken. Dat soort initiatieven neemt toe, de intenties zijn er.'

'Ik hoop dat het doorzet, al pleit ik hier op beleidsvlak zeker niet voor één groot super-decreet voor kunsten en erfgoed. Als museum vertrek je van je eigenheid, maar je positioneert je ruimer: daar gaat het over. Met het multiculturele als formidabele uitdaging. Ik denk aan mijn eigen voormalige museum: hoe kun je het niet-westerse perspectief meenemen in een museum over de geest en mentaal welzijn?'

De terugkeer van betekenis

Ik neem er een stelling van de betreurde Mirjam Moll bij, de pas overleden directeur van de Nederlandse Museumvereniging. Het

'Het valt mij wel op dat oude tegenstellingen tussen bijvoorbeeld meer historische musea en musea voor schone kunsten in de praktijk aan het wegvallen zijn.'

mattheuseffect vlak af door corona: vooral grote musea worden fel geraakt, terwijl kleinere initiatieven met een lokale fanbase in verhouding minder te lijden hebben. Als je naar de toekomst kijkt, zie je in dat verband ook discussies over de rol van blockbusters.

- 6 'Die stelling klopt volgens mij. Eerst en vooral: ik heb nu geen signalen dat er in Vlaanderen musea zouden verdwijnen, zoals die er in Nederland wel zijn. Uiteraard zullen zeker een aantal grotere musea de crisis fel merken in hun inkomsten, al zijn er ook minder uitgaven, bijvoorbeeld voor dure exposities. De huidige cijfers zijn op veel plaatsen ver van fantastisch, onder meer omdat groepen op veel momenten niet mogen komen. Dat is toch nog altijd een flink deel van het publiek. Dan moet je het hebben van je sterke weekends en vakantieperiodes.'

'Wat de blockbusters betreft, natuurlijk zijn ze belangrijk. Denk aan de naambekendheid die het Gentse Museum voor Schone Kunsten kreeg dankzij hun Van Eyck-expo. Maar je ziet dat het niet het enige zaligmakende model zal blijven. Toerisme Vlaanderen bijvoorbeeld had het altijd over beleving. Dat blijft belangrijk, maar men schuift nu ook het begrip "betekenis" naar voren, ook al vóór de coronacrisis trouwens. Dan denk ik: "Oké, dat is een wending. We mogen het weer over betekenis en inhoud hebben." Want ja, ergens op de tiende rij naar een kleine Bruegel staan turen, dat is toch ook niet alles. Dat is dus toch een correctie. Als nu ook de overheid wat afstand neemt van haar eenzijdige focus op bezoekerscijfers... Ik wil dat ook wat nuanceren: een toerist is niet per definitie een dom wezen. Ook toeristen willen verrast worden door mooie

collecties, betekenisvolle expo's, spannende inhoud. Alle musea hebben hun beroepseer, ook als ze vooral op toeristen gericht zijn.'

Meer museale lef

Ik peuter toch nog even in een keerzijde van corona. Musea stellen vast dat ze deze maanden weer veel meer de 'usual suspects' over de vloer krijgen: de Museumpasbezitters, de witte middenklasse, gezinnen... Er is minder diversiteit. 'Absoluut. Er is een terugval. Dat stelden ook de podiumkunsten al vast. Het lijkt nu alsof alle inspanningen in dat verband voor niets zijn geweest. Dat komt omdat de drempels weer zijn verhoogd. Want wie reserveert en boekt op tijd zijn tickets? De witte middenklasse. Het klassieke publiek vindt zijn weg. We moeten juist daarom al onze inspanningen voortzetten. Inclusie, diversiteit, het blijven topprioriteiten in alle kunsthuisen. Dat bewustzijn blijft.'

'Een positief effect van corona, hoor je overal bij musea, is dan weer dat veel bezoekers echt dankbaar zijn, rustiger ook, en dat ze langer binnenblijven. Dat ze geconcentreerder zijn. Dat doet museummedewerkers veel deugd.'

Als we dan weer naar de toekomst kijken: er komen vermoedelijk besparingen op ons af, ook voor cultuur. Dreigt er geen stilstand, bijvoorbeeld omdat personeel veroudert en er te weinig nieuwe jonge mensen in hun plaats komen? Of omdat onderzoek als functie aan de kant wordt geschoven.

'Ik hoop echt van niet. Ik hoop dat het Vlaamse beleid, ook in economisch moeilijke tijden, blijft inzetten op kunst en cultuur. Dat blijft zo belangrijk. Zoveel stelt het in de algemene begroting ook weer niet voor. Maar het is een

gevaar, ik weet het. Als economische motieven weer gaan overrulen... Zeker onderzoek is zo wezenlijk en werd de jongste jaren veronachtzaamd. Dat je de resultaten van je onderzoek voor exposities vastlegt in publicaties, dat blijft toch essentieel?'

'Ik geloof echt dat het anders kan. De Vlaamse musea hebben dankzij corona hun interne communicatie alvast kunnen versterken, net als het geloof in zichzelf. Wij staan echt wel voor iets. De media pikken dat ook meer op. Ze volgen intenser wat we doen, zoals dat bij de podiumkunsten al langer het geval is. Dat draagt bij aan hun symbolisch kapitaal. Musea zijn

'De Vlaamse musea hebben dankzij corona hun interne communicatie alvast kunnen versterken, net als het geloof in zichzelf. Wij staan echt wel voor iets.'

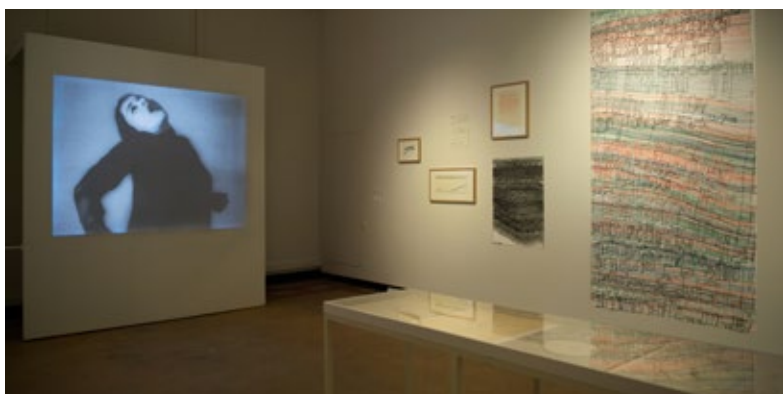
lang introvert geweest en dat moeten we nu openbreken. We moeten meer lef aan de dag leggen. Duidelijk zijn over onze betekenis en boodschap. Daarom is het goed dat door corona de assertiviteit toeneemt. Je voelt de durf bij directies om het woord te nemen en naar buiten te komen.'

Geestelijke gezondheid

Zo'n coronacrisis, dat moet voor een museum als Museum Dr. Guislain, dat je lang hebt geleid, een buitenkans zijn: ons mentale welbevinden is in het geding! Dit is eigenlijk één gigantisch experiment!

'Opgelet: ik ben met pensioen, zoals je weet. Maar inderdaad, dit is een kans voor het museum. Er waren al vóór corona plannen om iets te doen rond mentale gezondheid en de rol van kunst en cultuur daarin. Ook die focus is nu intensiever. Mijn opvolgers werken eraan en je ziet dat ook een kunsthuis als Bozar ermee bezig is. Met hen heeft het museum recent samengewerkt. Dit is dus een veel breder item dan alleen maar iets voor musea over geestelijke gezondheid.'

Patrick Allegaert heeft nog een mooie uitsmijter voor dit blad: 'Er is in de sector echt honger naar een museumtijdschrift als *Museumpeil*. Ook dat merken we op het Museumoverleg XL.' ◀

Danser brut, een gezamenlijk initiatief van Museum Dr. Guislain en Bozar - Foto: Mirjam Devriendt

Illustraties van Maaike Hartjes in de vaste opstelling van het Museum van de Geest | Dolhuys
- Foto: Bastiaan van Musscher

‘WIJ ZIJN EEN MUSEUM OVER ONS’

Gesprek met Hans Looijen, Museum van de Geest

De zon schijnt en het park is vol wandelende mensen en spelende kinderen. Maar in het Museum van de Geest in Haarlem is het akelig leeg en stil. Na anderhalf jaar verbouwen was het voormalige Dolhuys in november even open. Toen sloeg corona weer toe en moest het opnieuw dicht. Bijna niemand heeft de resultaten van de transformatie kunnen zien: de nieuwe ingang, veel meer ruimte en een totaal vernieuwde basisopstelling. Een immense metamorfose van 2,8 miljoen euro.

Franklin van der Pols

Directeur Hans Looijen

‘Het taboe moet eraf! Als dat de opdracht van je museum is, dan moet je dat tonen in je naam en vooral zorgen dat iedereen zich welkom en aangesproken voelt.’

► Directeur Hans Looijen ontvangt me in de zaal waar straks de eerste expositie van het vernieuwde museum moet komen: zesendertig portretten die Marlene Dumas maakte van de inwoners en medewerkers van een psychiatrisch centrum in Etten-Leur. Een meer passende start van het nieuwe museum is volgens Looijen bijna niet mogelijk. Dumas beeldde de patiënten niet af als curiositeiten of zielige wezens, maar als unieke mensen met ieder zijn of haar eigen complexiteit. Looijen: ‘Het oorspronkelijke museum, Het Dolhuys, werd in 2005 geopend als een initiatief van zeven psychiatrische instellingen die een brug wilden slaan tussen de psychiatrie en

het brede publiek. Het nieuwe museum is niet gericht op die ander, de psychiatrische patiënt, maar gaat over ons allemaal.’

Museum over ons, niet over de ander

Het thema van deze Museumpeil is ‘Iedereen welkom’. Jullie nieuwe missie sluit daar precies bij aan. Maar volgens het SCP bezoekt de helft van de Nederlanders nooit een museum. Hoe zorg je ervoor dat iedereen zich welkom voelt? ‘Iedereen is welkom, maar je moet niet de illusie hebben dat je iedereen ook binnen je muren kunt krijgen. Sommige mensen houden niet van musea en dat respecteert ik. Mijn passie is

Het Hooghuys van Marlene Dumas. Tijdelijke tentoonstelling in Museum van de Geest | Dolhuys
- Foto: Peter Cox

‘Voor mij was de belangrijkste uitdaging om de weerstand tegen de psychiatrie aan te pakken. Niemand wil het over zichzelf hebben, maar als je even met mensen praat, noemen ze binnen twee tellen de buurvrouw, een kennis of een familielid met psychische problemen. Iedereen heeft ermee te maken en dat is waar we het over moeten hebben. Het taboe moet eraf! Als dat de opdracht van je museum is, dan moet je dat tonen in je naam en vooral zorgen dat iedereen zich welkom en aangesproken voelt.’

Universele verklaring van de open geest

Daarom heten jullie nu het Museum van de Geest.

‘Precies, het gaat over neurodiversiteit. Ik wil dat iedereen in aanraking komt met het besef dat zijn of haar geest een gebruiksaanwijzing heeft. Dat je er goed voor moet zorgen, net zoals voor je lichaam. Daarvoor is er “de schijf van vijf”, maar wat doe je voor een gezonde geest? Als je je been breekt ga je naar de dokter. Maar als er iets misgaat in je geest, dan is dat eng. Dat stigma is levensgroot aanwezig in ons denken en betekent ook dat we een psychiatrisch patiënt als onbetrouwbaar zien,

mensen uit te dagen kennis te nemen van al het moois dat onze geest heeft voortgebracht, zich te laten verheffen en inspireren.’

Dan heb je vast altijd al museumdirecteur willen zijn?

Hans Looijen schudt verbaasd zijn hoofd. ‘Nee, mijn carrièrelijn is een rommeltje, de enige rode draad is mijn sociaal engagement.’

Looijen groeide op in Drenthe, met een hoofdonderwijzer als vader. Een onopvallende jongen, zegt hijzelf, vooral geïnteresseerd in verre volkeren. ‘Ik was een klimmer: na de mavo deed ik de havo en toen kon ik naar het atheneum. Maar ik vluchtte liever weg uit Drenthe naar de Reinwardt Academie in Leiden, de beroepsopleiding voor museologie.’ Hier viel hij van de ene verbazing in de andere. De opleiding was niet consequent, vond hij, er was te weinig oog voor het veld. Hij verdiepte zich in de Maya’s en verwierf een stageplaats in Mexico. Terug in Nederland werkte hij een aantal jaren op projectbasis voor ideële organisaties. Hij organiseerde manifestaties en maakte exposities over inheemse volkeren, maar ook over hiv en aids.

In 2008 werd hij gevraagd te solliciteren in Haarlem. In het kennismakingsgesprek stelde

‘We denken dat de grote exposure in Amsterdam ook het bezoek aan Haarlem zal stimuleren. Haarlem is nu nog te veel een goed bewaard geheim.’

hij meteen: ‘Het museum moet gaan over wat mensen associëren met wat er in je hoofd gebeurt en wat er mis kan gaan. De oorspronkelijke naam van het museum, Het Dolhuys, Nationaal Museum van de Psychiatrie, vond ik te omvangrijk en een beetje potsierlijk.’

Hoezo potsierlijk?

Hij wijst uit het raam. ‘Kijk, daar loopt de weg naar het strand. Wat denk je dat er gebeurt als je hier met je kinderen langsrijdt en vraagt: zullen we naar het museum van de psychiatrie gaan? Niemand heeft wat met psychiatrie, dat houden we zo veel mogelijk weg, dat is de ander. Terwijl een op de vijf mensen in zijn of haar leven psychiatrische hulp nodig heeft. Er stond een prachtig museum, dat meteen populair was en een Museum Award won, maar het bleef het museum over “de ander”, niet over ieder van ons. Er kwam hier ook geen jeugd en er was niets voor kinderen. In feite kwamen er vooral veel museumjaarkaarthouders. Daar waren we heel blij mee, maar dat is maar een klein deel van de Nederlanders.’

iemand die niet kan werken, met wie je geen relatie kunt hebben.’

‘Mijn hoop is dat je ontdekt dat dit een museum over jou is. Daarom is het vormgegeven als een ontdekkingstocht door en naar de menselijk geest vanuit jezelf. De expositie begint met “ik”, dan gaat het naar “jij”, “hem en haar”, “hen en zij”. Aan het einde van de route komt alles bij elkaar bij “ons”: jou en mij en al die anderen. Hier vragen we of je “de universele verklaring van de open geest” wilt tekenen. Dat is wat we willen: dat je, als je na je bezoek naar buiten stapt, begrijpt dat die geest en de zorg ervoor aandacht behoeven en dat je je open moet stellen voor de ander. Dat is de essentie van de nieuwe museumopstelling.’

Hoeveel bezoekers hoop je met je nieuwe opstelling te bereiken?

‘In 2008, toen ik hier begon, kregen we 23.000 bezoekers. Anderhalf jaar geleden, toen we dichtgingen voor de verbouwing, zaten we op 42.000. We verwachten in Haarlem zo’n 60.000

'We weten al jaren dat teksten in musea niet werken. Mensen lezen steeds minder.'

bezoekers per jaar. In onze Amsterdamse vestiging ontvangen we inmiddels jaarlijks 130.000 bezoekers. Onze missie is zo veel mogelijk mensen met ons verhaal te bereiken en dus willen we toegroeien naar een bereik van één miljoen per jaar. Niet hier in huis, dat past helemaal niet. Voor mij is een museum niet beperkt tot dat wat er binnen de vier muren gebeurt.'

Een stevige ambitie. Kun je iets zeggen over jullie tweede vestiging in Amsterdam?

'Ik ben gefascineerd geraakt door *outsider art*, een verzamelnaam voor bijzondere artistieke talenten die niet kijken naar wat anderen al hebben gemaakt, geen kunstopleiding achter de rug hebben en die in sommige gevallen in een instelling verblijven. Helaas bleek er in Nederland geen plek meer voor deze kunst. Daarom hebben we in 2016 een proef gedaan in de Hermitage, in het hart van het culturele aanbod van Amsterdam. Die start was zo'n succes dat we er nu permanent zitten, met exposities maar ook, in samenwerking met zorginstelling Cordaan, met Outsider Art Ateliers. In de ateliers kunnen bedrijven of groepen particulieren kunstworkshops volgen, geleid door een Outsider-kunstenaar. We denken dat de grote exposure in Amsterdam ook het bezoek aan Haarlem zal stimuleren. Haarlem is nu nog te veel een goed bewaard geheim.'

Blik van buiten

Heb je tips voor anderen die aan een herinrichting van hun museum denken?

'Doe het onverwachte, ook voor jezelf. Blijf onderzoeken.'

Wat betekende dat voor jou?

'We zijn als historisch museum ook kunst gaan verzamelen. Je moet je als directeur niet laten afschrikken door de institutionele geschiedenis van je museum. Tegelijkertijd is de eigen collectie ook je grootste inspiratiebron. Maar probeer vooral niet compleet te zijn, kies! En ten slotte: werk zo veel mogelijk samen met anderen. Wij doen dat bijvoorbeeld met veel specialisten op het gebied van kennis, beleving, levensverhalen. En misschien nog belangrijker is te beseffen dat, als je als directeur iets bedenkt, je medewerkers dat niet per definitie een goed idee vinden. Ik ben niet het museum, we moeten het samen doen.'

Hoe heb je dit 'samen doen' in de praktijk aangepakt?

'Ik heb een startnotitie geschreven als basis voor

ons gesprek over de vernieuwing. Al snel stelden we vast dat het museum voor iedereen moest zijn en dat het dus over jezelf moet gaan. Dus niet alleen over die ander. We hebben ook goed geluisterd naar bezoekers en focusgroepen, en we hebben goed gekeken wat ze op internet over ons schreven. Verder hebben we de ontwerpers er vanaf het begin bijgehaald om ons te helpen inhoud naar vorm te vertalen en te zoeken naar de verrassing en het onderscheidende. De blik van buiten maakt je verhaal sterker.'

Het museum heeft geen bordjes.

'We weten al jaren dat teksten in musea niet werken. Mensen lezen steeds minder. De meeste bezoekers lezen alleen de koppen. Daarom krijgt iedereen hier een multimedia-guide die we zelf hebben ontwikkeld. Je kunt kiezen uit drie routes. De "open geest tour", de "flow slow art tour" en een kinderroute. In de routes combineren we uitleg over wat je ziet met testjes en filmpjes. Zo versterken we de museumervaring en ontdek je ook iets over jezelf.'

Hoe reageren de bezoekers?

'De eerste reacties zijn positief. We hebben er ook een "zorgroute" aan toegevoegd, want een kwart van ons bezoek zijn studenten uit zorgopleidingen. Met de guide kunnen ze ondanks de coronabeperkingen toch komen, zonder dat ze opeengepakt als groep met een rondleider door het museum moeten.'

Oplossing voor het museumcafé

Hoe hebben jullie de renovatie gefinancierd?

'Het museumgebouw is van de gemeente. Die hebben we als eerste voor ons plan warm gemaakt. Daarna zijn we naar onze founders gegaan, de zorginstellingen die het museum hebben opgericht. Toen ook zij hun steun gaven, hebben we de fondsen benaderd, als eerste de BankGiroLoterij (BGL). We hebben 700.000 euro gevraagd, omdat ons gebouw in 2020 zeventienhonderd jaar bestond. Het is in 1320 gebouwd als onderkomen voor leprozen en daarna ingericht als dolhuis om "krankzinnigen" te huisvesten.'

Een pittig bedrag.

'Dat vond de BGL ook, maar ze zeiden toch "ja". Pas daarna hebben we de andere fondsen aangeschreven en in 2019 hebben we een gala georganiseerd. Uiteindelijk konden we zo de verbouwing en herinrichting financieren. Die kostte 2,8 miljoen euro, waarvan 700.000 euro aan personeelskosten. Tijdens de sluiting hadden

we geen inkomsten, maar moesten de salarissen wel worden doorbetaald. Wij krijgen geen subsidie van de overheid.'

Kunnen mensen met afstand tot de arbeidsmarkt ook bij jullie werken?

'Vanzelfsprekend. Ons gaat het om competenties, je hoeft niet per se uit de museumwereld te komen. Je moet vooral iets kunnen en willen. Wel hebben we afgesproken dat voor een goede balans maximaal veertig procent van het personeel een psychiatrische achtergrond mag hebben. We maken verder geen onderscheid: voor iedereen geldt dat we een persoonlijk ontwikkelingsplan (POP) maken. Inmiddels hebben we meer dan twintig mensen naar een betaalde baan begeleid.'

'Ons museumcafé draait bijna volledig op vrijwilligers, zowel in de bediening als in de keuken. Elke maandag trainen onze mensen samen met sterrenkok Ron Blaauw, die ze leert koken op niveau. Volgens mij is dat de oplossing voor veel musea. Museumcafés zijn door hun beperkte openingstijden bijna niet kostendekkend, laat staan winstgevend te maken. Veel musea hebben problemen met uitbaters van hun museumrestaurants en besluiten het dan maar weer zelf te doen. Ze kunnen ook een deal sluiten met zorginstellingen in de buurt en met integratiebedrijven. Twee jaar geleden heb ik op het museumcongres gezegd dat ik mijn collega's graag wil helpen dit ook voor hun museumcafé te realiseren. Het is ongelooflijk, maar niemand heeft me benaderd.'

Hans Looijen knipoogt. 'Misschien bellen ze na dit interview nu wel.'

Museum van de Geest | Dolhuys

Verbouwing en herinrichting:

2,8 miljoen euro

Start: 05/19, oplevering 10/20

Architect: Verlaan & Bouwstra, Vianen

Bruto vloeroppervlak: 3450 m²

Ontwerp herinrichting:

kossmanndejong, Amsterdam

Vloeroppervlakte permanente expo:

730 m²

Tentoonstellingsbouw:

Fiction Factory, Amsterdam

Multimedia-guide: *IJsfontein, Amsterdam*

De tentoonstelling *Oog in oog met de Romeinen* in het Gallo-Romeins Museum in Tongeren kwam tot stand in volle corona- en Brexit-tijd. Het museum ging aan de slag met een bruikleencollectie van het British Museum. - Foto: Luc Daelemans

10

HOBBELS IN HET MUSEUM

Musea en mensen met een beperking: een getuigenis

Voor wie maken we tentoonstellingen? En voor wie bewaren we collecties? Hoe kan iedereen van musea genieten? Hoe inclusief zijn we eigenlijk? Kan werkelijk iedereen bij ons terecht? En willen we dat ook? In deze onzekere tijden is het een goed moment om over na te denken. Een getuigenis uit eerste hand.

Alexandra van Steen

► Noortje van Lith is 24 jaar en woont in Roosendaal, een middelgrote stad tegen de Belgische grens aan. Noortje is te vroeg geboren. Haar longen waren nog niet rijp en door zuurstofgebrek sturen haar hersenen de spieren niet goed aan. Noortje studeert bestuursrecht, is actief op sociale media en kwam prominent in het nieuws doordat zij de premier van Nederland een brief schreef over een eerlijk loon en gelijke behandeling voor mensen met een beperking.

'Er kan dan wel een symbooltje staan dat je met een rolstoel naar binnen kunt, maar de ene rolstoel is de andere niet.'

Vreemd

Ik benieuwd waarom Noortje, nieuwsgierig en leergierig als ze is, niet naar een museum gaat. 'Ten eerste is het vrij moeilijk om te zien waar je wel of niet terecht kunt. Er is bijvoorbeeld geen overkoepelende website die meteen een overzicht biedt. Het symbooltje met de rolstoel is vaak niet genoeg. Je weet niet wat het inhoudt. Er zijn daar geen overkoepelende afspraken over gemaakt. En er zijn veel zaken waar niet-beperkte mensen niet aan denken. Ik heb bijvoorbeeld best een brede elektrische rolstoel. Er kan dan wel een symbooltje staan dat je met een rolstoel naar binnen kunt, maar de ene rolstoel is de andere niet. Vaak zijn de deuropeningen berekend op een gewone duwrolstoel, zo eentje waar je ook in terechtkomt als je je enkel hebt verzwikt.'

Noortje van Lith heeft voor musea een wake-upcall.

Noortje is duidelijk. In Nederland zijn er maar vijf musea die op grond van de informatie die ze delen op hun website echt voor haar toegankelijk zijn.

‘Ik zeg het maar zo: “Waar rol je tegenaan?” Ik wilde bijvoorbeeld dolgraag naar Corpus in Leiden, een museum over het menselijk lichaam, gebouwd in 2008. Als je de lijst bekijkt van initiatiefnemers dan zou je toch kunnen denken dat de mensen die dagelijks beperkingen ondervinden, daar wel welkom zouden zijn? Niets is minder waar. Ik kan er met mijn rolstoel niet in. Als je de website bekijkt, staat er dat ze slechts gedeeltelijk toegankelijk zijn. Dat vind ik vreemd voor een modern gebouw. Ook het Anne Frankhuis staat op mijn verlanglijstje. Daar kan ik niet in. Dat snap ik wel, maar met alle moderne middelen zou er toch wel een virtuele tour met een VR-bril gemaakt kunnen worden? Nu is er alleen een audiotour en een uitgeschreven tekst voor dove en blinde mensen.’

Eng

Noortje heeft op Twitter aan haar volgers, onder wie een grote groep mensen met een beperking, gevraagd wat musea zouden moeten doen om hen te kunnen ontvangen. Velen hadden gehoord van de robot uit het Van Abbe. Noortje brengt me op een idee: nu veel rondleiders thuiszitten, kunnen zij wellicht wel met de telefoon in de hand door het museum wandelen en uitleg geven over de collectie. Daar heb je geen dure inbelrobot voor nodig. Een goede tip voor alle kleinere musea die op deze manier thuis vanaf de bank geboekt kunnen worden. De ultieme intieme rondleiding door een verder doodstil museum!’

Als ik aan Noortje vraag in welk museum zij dan wel eens is geweest, noemt ze het Scheepvaart Museum in Amsterdam. ‘Een erg mooi museum, goed toegankelijk, maar volgens Noortje met

Hands-on voor blinde en slechtziende mensen

► TIPS! Noortje geeft tips voor musea:

1. Ga je verbouwen? Vraag dan de Stichting Toegankelijk - in Vlaanderen Provinciale Steunpunten Toegankelijkheid - om mee te denken. Of vraag het aan mensen uit de buurt. Er is altijd iets waar jij zelf nooit aan zou denken.
2. Maak op je website ruimte voor specifieke informatie: deel bijvoorbeeld de maten van de deuren en de lift. Laat afbeeldingen zien van het invalidentoilet. Zo kunnen mensen met een beperking een betere inschatting maken of ze ook echt naar binnen kunnen met die rolstoel van 300 kilo.
3. De definitie van ‘toegankelijk’ is niet helemaal helder. Verwoord dit zo goed mogelijk. Als er veel geluid en licht is in het museum, is het misschien minder geschikt voor iemand met autisme.
4. Denk eraan dat Nederland vergrijst. Pas daar je toekomstplannen op aan.
5. Met een rolstoel kan je vaak niet goed dicht bij een schilderij komen. Geef een lijst mee met bijvoorbeeld QR-codes, zodat je met je eigen telefoon kunt inzoomen of meer informatie kunt bekijken.

erg veel hobbels. Dat is niet altijd fijn als je zelf de rolstoel bestuurt,' zegt ze. 'Dat kan best eng zijn en veel mensen durven dat dan niet.'

Noortje is duidelijk. In Nederland zijn er maar vijf musea die op grond van de informatie die ze delen op hun website echt voor haar toegankelijk zijn: Drents Museum, Kröller Müller, Centraal Museum, Fries Museum en Van Gogh. Volgens Noortje is het voor musea erg belangrijk om zoveel mogelijk informatie op hun website te laten zien. 'Niets is zo vervelend,' zegt ze, 'om bij een museum aan te komen en dan te ontdekken dat je hele dag niet door kan gaan omdat je er niet in kunt, de zalen gesloten zijn of je er niet kunt plassen.'

Minder beperkt

Spreken met Noortje is een wake-upcall. Onze Nederlandse en Vlaamse musea zijn doorgaans goed toegankelijk voor wie goed ter been is, goed kan horen, goed kan zien, goed tegen prikkels kan, alles goed kan begrijpen, westers is en zo kan ik nog wel even doorgaan. Maar na ons gesprek vraag ik me oprecht af waarom er niet meer geïnvesteerd wordt in media en andere instrumenten die het voor een heel aantal doelgroepen mogelijk zouden maken om de musea te bezoeken? De ontwikkelingen gaan heel snel, maar kennelijk is er nauwelijks behoefte om alles wat sneller en professioneler voor hen te ontwikkelen. Met een aparte medewerker Inclusiviteit. En samen met mensen uit de groepen zelf. Zij zijn ervaringsdeskundig. Inclusiviteit, daar hebben we met z'n allen een creatieve, inlevende en brede blik voor nodig. Een minder beperkte blik. ◀

► Info

Van Abbe in Eindhoven werkt met robots die je op afstand kunt boeken en die je thuis meenemen door het museum.

<https://vanabbemuseum.nl/educatie/inclusie/museumbezoek-met-robot/>

BANAANWEIGERAARS

- Uit het museumleven gegrepen I

Een warme zomerdag. Het is vrij druk in het museum. Aan de balie melden zich vier personen in een rolstoel. We heten hen welkom en vermelden dat er zich één rolstoel per verdieping mag begeven. Als er zich namelijk een calamiteit voordoet, hebben we genoeg tijd nodig om de mensen met de speciale 'banaan' of rolstoelglijder via een van de twee trappenhuisen naar beneden te krijgen. Want de lift werkt niet meer als het brandalarm afgaat.

Onze vrijwilligers leggen alles rustig uit. De dames in de rolstoelen zijn het er niet mee eens. 'Wanneer gebeurt zoiets nu?' merken ze op. Zij willen met zijn vieren naar boven en met de lift iedere keer een verdieping lager. We leren onze vrijwilligers ook dat de klant

altijd koning is. Ze hebben de risico's uitgelegd en een calamiteit heeft zich allang niet meer voorgedaan.

Na twintig minuten gaat het brandalarm af. We werken volgens protocol. Vanaf de vijfde verdieping moet iedereen via de twee trappenhuisen het museum verlaten. Maar dan stuiten we op de rolstoelers. Drie willen met de banaan en de rolstoelglijder, maar nummer vier weigert. 'Dan verbrand ik maar,' roept ze dramatisch en blijft verbeten zitten.

Achteraf bleek het een loos alarm. Iemand had gerookt in de buurt van een van de detectoren. Een oplossing voor banaanweigeraars hebben we nog niet gevonden.

(Alexandra van Steen)

AANRAAKPLEZIER

- Uit het museumleven gegrepen II

Maart 2017. Na twee jaar opgraven ligt een van de topvondsten uit Tiel bij een zeer populaire tv-show op tafel. Wat de meeste mensen nooit mogen doen, gebeurt hier live op tv door presentator Matthijs van Nieuwkerk: hij mag het prachtige balsamarium, bijna 2000 jaar oud en perfect geconserveerd door de klei in het Hollandse riviereengebied, zien en bepotelen. Het brengt mij meteen op het idee om het gave exemplaar in te laten scannen en in 3D te laten printen. Dan kan iedereen het aanraken, is mijn idee.

Enkele maanden later denken wij met een groep museummedewerkers na over hoe inclusief we eigenlijk zijn. Iedereen heeft het over mensen die blind zijn of heel slecht zien. Die zien we niet of nauwelijks in onze musea. Elke museum heeft wel nagedacht over mensen die in een rolstoel zitten, maar weinig van ons ontvangen ooit een groep blinden. Stellen we vast. In een paar weken tijd zetten we een plan op, zoeken contact met de doelgroep en halen we een gedeelte van onze collectie uit de vitrines. Samen met een aantal slechtzienden maken we een mooi programma: zij zijn onze ogen.

Tijd voor de praktijk. De groep die we op een mooie dag ontvangen bestaat uit 15 personen, sommigen met begeleider, anderen alleen. Wat mij direct opvalt, is het aantal kilometers dat zij gereisd hebben en de moeite die zij hiervoor hebben moeten en ook

willen doen. Dan hebben we het niet over het plegen van een telefoontje, maar over dagen en soms weken voorbereiding.

En het werkt! Het plezier van het aanraken van de collectie, de verhalen die de rondleiders erbij vertellen, de synergie in de groep... Het geeft ongelooflijk veel voldoening. Voor ons museum een fluitje van een cent, maar voor deze mensen een ervaring waar ze maanden later nog op terugkomen.

Een kleine denkoefening: er zijn in Vlaanderen ongeveer 1200 musea, in Nederland ruim 600. Als alle musea een dagdeel zouden reserveren voor een groep blinden en slechtzienden, dan kunnen zij bijna elke dag een museum bezoeken. Of ben ik nu te beperkt in mijn denken?

(Alexandra van Steen)

Riemer Knoop was lector bij de Reinwardt Academie en is directeur van Gordion Cultureel Advies.

DE ENE DIVERSITEIT IS DE ANDERE NIET

‘Ik begrijp niet wat je bedoelt,’ antwoordde Henk van Os in 2015 op mijn vraag hoe het Rijksmuseum omging met lhbt-aspecten in de collectie. Ik bereidde een internationaal congres *Queering the Collections* voor en een belronde musea hoorde daarbij. Na een kwartiertje begreep Henk me wel...

Riemer Knoop

De **default** op het schouwtoneel van de maatschappelijke representatie is naast mannelijk en wit ook hetero.

► O, je bedoelt hoe we aandacht geven aan mannavrienscapen en homo-seksuele sensualiteiten? Nou, dat doen we natuurlijk niet, want dat kun je nooit met zekerheid zeggen. Vaak is het onderdeel van de tijd en de cultuur, hé. Zo gingen mannen toen nou eenmaal met elkaar om, flemerig en soms totaal *over the top*. En dan: ‘De grootste vijanden van het hierover hebben zijn mijn eigen homo-conservatoren, haha. Zelfs als het gedrukt zou staan ontkennen ze het nog.’

Verstregelde jongelieden

Dat is nog steeds zo. Het *Rijksmuseum Bulletin* had vorige zomer een omslagartikel over een 17de-eeuwse Perzische miniatuur. De eerste bezitster, de Zwolse Gesina ter Borch, had de elegante, baardeloze wijnschenker die erop stond van Gouden-Eeuwse veren en krullen voorzien. Het artikel ging over de restauratie, maar liet het onderwerp links liggen. De aanminnige schenker, leek me, is een liefdessymbool, bekend uit talloze voorbeelden in beeld en poëzie. Misschien wel een Ganymedes? Werd hier de jongensliefde bezongen? Het schenken van wijn en het effect daarvan waren een metafoer voor onstuimigheid en overgave aan krachten groter dan jezelf. Dat kon de conservator, aldus bemailld, aanvankelijk bevestigen noch ontkennen: ‘Je kunt het niet zeggen als het niet zwart op wit staat.’ Er kwam een interventie van hogerhand alsmede getuigenissen van Perziëkenners van elders en een uiterst kritisch vraaggesprek. De *smoking gun* was een andere Perzenprent in het Rijks, zelfde tijd en

sfeer, nu met twee volgens de beschrijving ‘verstregelde jongelieden’. Ammehoela, dit was toch echt een vrijscène tussen twee jongens?! Dat beslechtte het pleit. De conservator meldde me enige weken later dat de werkgroep Terminologie van het museum besloten had om titel en tekst van de prent in Adlib definitief te veranderen in *Twee vriende jongens*. Zie Rijksstudio, en ook de deelcollectie *Queering the Rijksmuseum*.

Heteronormatief

Wat is er aan de hand? Onze samenleving is best wel tolerant en divers, met ups-and-downs en soms op het permissieve af. Ieder het zijne (hare), jij bemoeit je met jouw zaken en ik met de mijne. Maar de cultuur is heteronormatief. De **default** op het schouwtoneel van de maatschappelijke representatie is naast mannelijk en wit ook hetero. Als je het er niet expliciet bijzegt of -zet, gaan we ervan uit dat mannen heteromannen zijn, en vrouwen heterovrouwen, en vooral met niks ertussen in. En dit zit in alle manieren van kennen, spreken en handelen van musea, met name ook in het heilige der heiligen, de index van wat we hebben gekregen en moeten doorgeven: de collectiebeschrijving. De

Collectie Nederland-website van de RCE, goed voor 5,5 miljoen voorwerpen, heeft 543 hits op ‘homoseksualiteit’. De helft daarvan zijn foto’s van activiste Jenny Wesley. ‘Lesbisch’ scoort 15 keer. Lhbt’ers – 5 procent van de bevolking – zijn onzichtbaar.

Geen luxe

Is dat erg? Mwah, ikzelf kan er wel zonder hoor, hoe fijn het ook is je af en toe in de high culture niet alleen te voelen. Maar (iets) meer dan de helft van de jongeren geeft tegenwoordig aan niet exclusief hetero te zijn of te doen. Wanneer we als publieke instellingen, met publiek geld opererend in het publieke domein, ons niet verhouden tot die langzame verandering in genderexpressie, verliezen we relevantie. Tsjja,

luxeprobleem. Maar wie heeft het recht zich gezien te weten, ook op publieke platforms? Het SCP houdt statistieken bij. Suicidaal gedrag komt onder lhbt-kids vijftien keer zo vaak voor als onder niet-lhbt’ers. En de trend is stijgend. Niks luxe. ◀

De ‘Verstregelde jongelieden’ van deze begin-17de-eeuwse prent zijn in 2020 in het bijschrift veranderd in ‘Twee vriende jongens’.

► Meer info, tips en tricks in het boekje *Queering the Collections* (gratis te downloaden via Museumpeil.eu).

‘ER WORDT VEEL GELACHEN’

Middelheimmuseum en zijn rondleidingen voor mensen met dementie

In april 2014 startte het Middelheimmuseum met een programma voor mensen met (jong)-dementie. Voor wie thuis woont en met een mantelzorger naar het museum kan komen, organiseert het museum tijdens het toeristisch seizoen maandelijks een gratis rondleiding. Woonzorgcentra kunnen een betaalde rondleiding met gids boeken. Publieksverantwoordelijke Greet Stappaerts en gidsen Els Taverne en Tom Van Cleef vertellen.

Tonia Dhaese

► *Waarom dit structureel aanbod in het Middelheimmuseum?*

Greet: ‘Mensen met (jong)dementie zijn een groeiende groep. We zijn gestart met deze rondleidingen in 2014 en het is een erg waardevolle ervaring, merken we, zowel voor de mensen met dementie als hun mantelzorger of begeleider. Met onze rondleidingen willen we ook het positieve naar boven brengen in hun relatie. Kunst, vooral hedendaagse kunst, leent zich daar bijzonder goed toe. Het is een

mooi manier om in contact te komen met de gevoelens en gedachten van mensen met dementie.’

‘De drempel om naar buiten te komen, en zeker om een museum te bezoeken, is heel hoog. Bij bewoners van woonzorgcentra - ongeveer een derde van de mensen met dementie - is dat minder het geval. De centra kennen ons aanbod via onze website en onze mailings. We hebben contacten met seniorenconsulenten, ziekenfondsen en de Alzheimerliga om de rondleidingen bekend te maken bij mantelzorgers en families van thuiswonende mensen met dementie.’

Ik neem aan dat jullie aanbod gebaseerd is op wetenschappelijke studies, op andere voorbeelden?

Greet: ‘Ons aanbod gaat terug op het Meet Me@ MoMa-programma, waardoor ook enkele Nederlandse musea zich lieten inspireren. Nu bieden meer en meer Vlaamse en Brusselse musea dergelijke rondleidingen aan. We werken ook internationaal samen via het project “Dementia in Cultural Mediation” (DCUM) dat gesteund wordt door de Europese Commissie.’

Lachen!

Waarom is vooral hedendaagse kunst zo geschikt voor deze rondleidingen?

Greet: ‘Een goede rondleiding voor mensen met dementie is heel interactief. Deelnemers moeten in alle vrijheid hun eigen interpretatie kunnen geven van wat ze zien. Er is nooit een fout antwoord. Hedendaagse kunst triggert de interpretatie en fantasie van mensen met (jong)-dementie nog meer dan andere kunst.’

← Gids Els stelt aan een groep mensen met dementie en hun mantelzorgers de *Ijsbeer* van François Pompon voor in het Middelheimmuseum
- Foto: Jan Dirckx

↓ In het Middelheimmuseum kunnen mensen met dementie terecht voor rondleidingen. Gids Tom legt uit. - Foto: Jan Dirckx

Wat verhoogt volgens jullie de slaagkansen van zo'n rondleiding?

Tom: 'We zorgen voor rust en comfort. De groepen zijn het best niet te groot: ideaal zijn zes tot acht deelnemers met hun begeleider. We wandelen op makkelijk begaanbare wegen, iedereen heeft een stoeltje, het sanitair is nooit ver weg. We stellen de groep ook gerust door een overzichtelijke inleiding te geven en het thema breed te houden. Het tempo is rustig: we bekijken maximaal vier kunstwerken op anderhalf uur.'

'Ook de inbreng van de begeleider of mantelzorger is van belang: hij of zij zorgt voor een zekere continuïteit van het verhaal, luistert mee naar reacties en speelt er soms op in.'

Els: 'En we zoeken steeds links met de persoonlijke interesses en levenssfeer van de deelnemers. Dat kan een spectaculair resultaat geven! We hebben ook geleerd om los te komen van het verhaal en voornamelijk te werken met het oog op de mensen uit de doelgroep. Zij leiden de dans.'

'Het is niet makkelijk om de doelgroep in de thuissituatie te bereiken, maar als ze eenmaal komen, zien we ze bijna elke keer terug. En omdat ze terugkomen, moeten we wel elke

keer origineel uit de hoek komen! Zin voor humor is daarbij heel belangrijk. Er wordt heel wat gelachen.'

(Gelijk)Waardigheid

Dat vraagt dus veel flexibiliteit van jullie.

Hebben jullie nog tips?

Els: 'Animatie met muziek en gedichten doet het altijd. En aan het eind van de rondleiding geven we een klein aandenken mee. Dat wordt erg gewaardeerd. Zo kan het woonzorgcentrum of de mantelzorger de herinnering aan het museumbezoek levend houden.'

'We vragen de mensen ook of het oké is om hen aan te spreken met hun voornaam. Dat is altijd het geval. We moeten inderdaad heel flexibel zijn en we stoppen veel energie in de rondleidingen, maar we krijgen ook veel energie terug.'

Tom: 'Het is vooral belangrijk dat we het gesprek aangaan op basis van gelijkwaardigheid met alle deelnemers. Mensen met dementie worden in hun waardigheid bevestigd en dan kunnen ze ons en de mantelzorgers behoorlijk verrassen. En zoals Greet zei, hedendaagse kunst brengt een bredere discussie op gang, met meer fantasie dan andere kunst. Dat maakt van het Middelheimmuseum een ideale plek voor dergelijke rondleidingen. Zo'n rondleiding afsluiten rond een tafel met een drankje, dat is fantastisch.' ◀

► Info

Meet me@middelheimmuseum
www.moma.org/visit/accessibility/meetme/

VERHALEN UIT DE RONDLEIDINGEN DOOR ELS EN TOM

Els: 'De mama van een collega-gids woonde nog alleen, maar had dagelijks verschillende sociale "controles": de kinesist, verzorging, haar dochter op weg naar huis. Moeder en dochter namen samen deel aan de gratis rondleiding en de mama was de hele rondleiding lang laaiend enthousiast. De dochter, onze collega-gids, keek met open mond toe. Ze zei mij na de rondleiding dat wat er gebeurde was helemaal buiten de verwachtingen lag.'

'Het verhaal werd nog mooier toen later thuis bleek dat mama, die nooit wist of de kinesist die dag al geweest was, vroeg wanneer de volgende rondleiding eindelijk plaats zou vinden. Haar enthousiasme tijdens de rondleidingen sprong over op de andere mensen met dementie en hun mantelzorgers. De sfeer die daardoor ontstond was een prachtige ervaring voor iedereen. Een positief, hoopvol moment in de relatie tussen de moeder en haar dochter, de mantelzorgster!'

Tom: 'In twee rondleidingen met deelnemers uit woonzorgcentra was ik te weten gekomen dat er in elke groep een voormalige balletdanseres was en dat zij in een ver verleden met elkaar in Moskou gedanst hadden. Bij het werk *Het Zotte Geweld* van Rik Wouters begon één van hen, ruim in de negentig, plots de beweging van het werk na te doen, met alle souplesse van weleer. Het was fijn om haar te bevestigen en te verwijzen naar haar glorieperiode. Op een later moment waren er tegelijk twee rondleidingen en beide voormalige danseressen waren erbij. Ik heb hen toen bij elkaar gebracht voor een korte ontmoeting, na al die jaren. Ze waren tot tranen toe geroerd toen ze elkaar terugzagen.'

Tom: 'Nico nam deel aan de gratis rondleidingen op de derde zondag van de maand. Hoewel hij in een nogal vergevorderde fase van dementie was, bracht zijn echtgenote Elena hem. Zij gelooft zeer sterk in een kwalitatief aanbod voor mensen met dementie, waarbij de gids de deelnemer in zijn/haar waardigheid bevestigt.'

'Nico was altijd een fiere man en in onze ogen was hij dat nog steeds. Hij zei niet veel, maar wat hij zei getuigde vaak van een groot gevoel voor humor. Bovendien waren zijn bijdragen behoorlijk inspirerend bij het kijken naar de kunstwerken.'

Het Brugse Groeningemuseum en zijn Vlaamse primitieven: iedereen heeft er recht op. - Foto: Sarah Bauwens voor Musea Brugge

DE KERN VAN DE ZAAK? VERTROUWEN EN GERUSTSTELLEN

Netwerk Vrijetijds participatie Brugge

Brugge 2002 culturele hoofdstad: het blijft een mijlpaal in de Brugse culturele geschiedenis. Maar één ding bleef de organisatoren dwarszitten: mensen in kwetsbare situaties vonden de weg niet naar de talrijke tentoonstellingen, concerten en voorstellingen. Het antwoord van het OCMW en Stad Brugge: de oprichting van het Netwerk Vrijetijds participatie. Bart Hollevoet is er van bij de start bij als medewerker. Sinds 2017 is het eenmans team versterkt met Jovi Cauwels.

Inge Geysen

► Bart Hollevoet: 'Het Netwerk Vrijetijds participatie richt zich op mensen in een situatie van kansarmoede. Vaak worden zij op diverse levensdomeinen met problemen geconfronteerd: een moeilijke financiële situatie, slechte huisvesting, gezondheidsproblemen op fysiek en psychisch vlak, een gebrek aan een formele opleiding, een moeizame zoektocht op de arbeidsmarkt... Voor hen organiseren wij begeleidde activiteiten en zorgen we voor "betaalbare vrije tijd", door financiële tegemoetkomingen en door te onderhandelen over kortingen.'

Persoonlijk contact

Die activiteiten zijn zeer divers: zowel professionele cultuurhuizen, niet-professionele theatergezelschappen, sportclubs, jeugdwerkorganisaties als enkele commerciële spelers bieden ze aan. Naar partners hoeft het Netwerk niet meer te zoeken. Activiteiten zijn er genoeg. Soms komen er ook vanuit de doelgroep suggesties, bijvoorbeeld als er op de regionale tv een optreden is aangekondigd. Bart, Jovi of medewerkers van tussenorganisaties vangen ook suggesties op tijdens activiteiten. Die kunnen

dan aan het programma worden toegevoegd, na overleg met de organisatoren.

Dat het aanbod de doelgroep bereikt, daarvoor zorgen Bart en Jovi. Hét kernwoord is: persoonlijk contact. Bart Hollevoet: 'We bundelen ons aanbod in een nieuwsbrief die digitaal en op papier verspreid wordt. In 2003 ging die nog naar 32 personen of gezinnen, in 2020 naar 447. We communiceren ook via armoedeverenigingen en welzijnsorganisaties. Maar vooral nemen we rechtstreeks contact op met

de deelnemers. We zijn vlot bereikbaar via mail, telefoon of op de zitdagen. Deelnemers kunnen gemakkelijk contact opnemen met vragen of voor inschrijvingen. Want dat is vaak een eerste drempel: de kennis van het aanbod. We kunnen ook helpen om een keuze te maken uit de waaier aan mogelijkheden en als begeleider kunnen we mensen enthousiast maken voor dingen die ze nog niet kennen. We merken wel dat mensen meer dan vroeger online info vinden en op basis daarvan contact opnemen.'

Geruststellend

'Op elke activiteit zijn mijn collega of ikzelf aanwezig. We verwelkomen de deelnemers, nemen deel aan de activiteit en maken een praatje achteraf. Dat is erg belangrijk. In de eerste plaats voor de deelnemers. Zij weten dat er een vertrouwd gezicht zal zijn, iemand die hun achtergrond kent, maar die hen daar niet op zal aanspreken. Het is voor hen ook een geruststelling dat wij er zijn om hen wegwijs te maken, als dat nodig is. Want ook dat kan een drempel zijn: mensen weten soms niet goed hoe een activiteit zal verlopen, hoe ze zich in een bepaalde omgeving moeten gedragen, wat de huisregels zijn. Op dat vlak is onze aanwezigheid in zekere zin ook een "geruststelling" voor de organisatie waar we te gast zijn. We kennen onze deelnemers en ondersteunen hen bij de deelname.'

'Mensen weten soms niet goed hoe een activiteit zal verlopen, hoe ze zich in een bepaalde omgeving moeten gedragen, wat de huisregels zijn.'

Nu toeristen massaal wegbleven, zetten de stadsgidsen de deelnemers van het Netwerk als testgroep in voor nieuwe wandelingen.

'Heel wat deelnemers hebben niemand om mee op stap te gaan. Alleen naar een activiteit gaan, er niet over kunnen napraten...: het schrikt hen af. Dan helpt dat vertrouwde gezicht weer, en ook het feit dat er ook andere deelnemers zijn. In die zin vraagt onze

Een deelnemer van het Netwerk Vrijetijdsparticipatie vertelt

'Wat ik vooral interessant vond aan de bezoeken in de Musea was, dat iedere tentoonstelling begeleid werd door een gids. Dat maakte ieder bezoek bijzonder. Als Vriend van de Musea heb ik al boeiende voordrachten en lezingen kunnen volgen. Ook heb ik enkele jaren geleden een cursus gevolgd van Amarant in het Groeningemuseum, ook heel leerrijk. En dankzij het Brugs Netwerk Vrijetijdsparticipatie kon ik daar deel van uitmaken. Ik ben heel dankbaar dat dit initiatief ons gegeven is.'

Nadine

job wel om een heel andere aanpak dan bij onze collega's maatschappelijk werkers. Dat we elkaar in een vrijetijdscontext ontmoeten en gesprekken voeren, maakt dat we onszelf moeten zijn en we ons niet onpersoonlijk en afstandelijk kunnen opstellen.'

Veilig in coronatijd

Het aantal deelnemers groeide door de jaren heen. In 2003 waren er 387 geïnteresseerden en namen uiteindelijk 265 mensen deel aan één of meer activiteiten. In 2019 hadden we het over 1807 geïnteresseerden en 1315 deelnemers.

Tussen 2003 en 2020 schreven 8000 verschillende deelnemers zich in. Stilaan beginnen ook nieuwkomers deel te nemen, maar kinderen en jongeren blijven een moeilijke doelgroep. Hier spelen brugfiguren in het onderwijs een belangrijke rol: zij staan dicht bij de kinderen, informeren wat ze doen tijdens vakanties en kunnen dan ideeën aanreiken. Jongeren beslissen last minute: veel hangt af van wat hun leeftijdsgenoten doen. Gaan zij naar die fuif? Dan ga ik ook. 'En ter verduidelijking, hier gaan we niet mee als begeleider, maar werken we met gastenlijsten aan de ingang,' lacht Bart.

Wat de gevolgen van corona zullen zijn? 'We zijn er zeker van dat we mensen weer gaan moeten overtuigen om buiten te komen,' zegt Bart, 'dat we opnieuw bij organisaties waar armen het woord nemen en groepsbijeenkomsten zullen moeten langsgaan. Er zullen waarschijnlijk heel wat vragen komen of zaken veilig georganiseerd worden, hoe de reserveringssystemen werken... En vooral zal men van anderen willen horen dat deelnemen echt wel veilig kan.'

Bart en Jovi merkten dat het tijdens de lockdown heel moeilijk was om contact te krijgen met hun achterban - de situatie leek hen te verlammen, men wilde perfecte veiligheid. Tijdens de zomermaanden staken ze zelf een programma in elkaar, met als doel: bewegen en ontmoeten. De kleine groep deelnemers aan de wandel- en fietstochten en de petanquewedstrijden was blij dat ze toch even een praatje konden doen met de begeleiders en met elkaar.

Deuren open!

Corona leidde onverwacht ook tot een nieuwe samenwerking. Nu toeristen massaal wegbleven, zetten de stadsgidsen de deelnemers van het Netwerk als testgroep in voor nieuwe wandelingen. Win-win, zoals men zegt. 'Vergis je niet,' zegt Bart, 'onze groep deelnemers is erg gevarieerd. Ze hebben heel uiteenlopende interesses. Sommigen hebben een grote kennis van bijvoorbeeld de Brugse geschiedenis. Dat zorgt voor boeiende gesprekken tijdens de activiteiten. Vaak reageren onze deelnemers ook heel persoonlijk op bijvoorbeeld een museumrondleiding. Het is een dankbaar publiek en we merken dat de cultuurhuizen, waar er vroeger misschien wat aarzeling was omdat de doelgroep onbekend was, de deuren graag openzetten voor ons.' ◀

De Brugse vrijetijdnetwerkers Bart Hollevoet en Jovi Cauwels

LEVE DE JONGE BEELDENSTORMERS!

Het Van Gogh Museum en zijn Beeldbrekers

In 2017 begon in het Van Gogh Museum het nieuwe leertraject *Van Gogh verbindt*. De vraag was: hoe kan het museum relevant zijn voor jongvolwassenen Amsterdammers met een biculturele achtergrond? Hieruit zijn onderzoeken en deelprojecten ontstaan om het museum inclusiever te maken, intern en voor bezoekers. Beeldbrekers is er een van. Museumpeil sprak met twee deelnemende jongeren. En met het museum: wat moet je doen als je nadenkt over jongerenparticipatie?

Hilde van den Berg

► Ghyslaine Tromp: 'De Beeldbrekers zijn een groep jongvolwassenen tussen 18 en 30. Zij voeren bijvoorbeeld gesprekken met collega's over programma's en samenwerkingspartners, maar werken ook actief mee aan collectiepresentaties en randprogrammering. Het zijn studenten en (young)professionals en ze zijn heel divers in wat ze in het dagelijkse leven doen. Dat vind ik ook heel leuk aan de Beeldbrekers. Het gaat niet alleen om mensen die veel weten over kunst.'

Wat in 2017 als onderdeel van *Van Gogh verbindt* begon als denktank, kreeg begin 2020 de naam 'Beeldbrekers'. Vorige zomer traden ze naar buiten met een mediacampagne, waarmee ze onder andere op metrostations en in bushokjes in Amsterdam uitpakten. Ghyslaine: 'Dat was echt een boost voor de hele groep, vooral omdat het ook midden in corona gebeurde. Iedereen zat thuis en we konden niks. 2020 was het jaar waarvan we dachten "we gaan knallen, we gaan veel doen" en ineens mocht

het allemaal niet meer. Het was een hele leuke boost voor de groep in een wat moeilijker tijd.”

Met je gezicht in metrostations

Wat betekende het voor jullie om met Beeldbrekers naar buiten te treden?

Yassin: ‘Het voegde waardering toe, herkenbaarheid. Het was eerst iets wat we intern deden, maar nu kregen we opeens ook waardering van buitenaf. Dat is mooi, want dan ga je ook harder werken en je naam hoog proberen te houden, meer dan voorheen. Ik werk in Bos en Lommer en dan deel ik met de jongeren dat ik bij Beeldbrekers bezig ben. Die kunnen dat niet eens geloven. Dan laat ik ze de website zien en dan zeggen ze: “Hee, jij, daar!?”. Ik probeer ook ambassadeur te zijn van mijn wijk en de jongeren te laten zien dat kunst voor iedereen is, niet alleen voor de elite. Het is mooi dat ik dat middels de campagne kon uitleggen, want in het begin was dat moeilijker. Nu stuur je het filmpje door en mensen begrijpen het.’

Shaneequa: ‘Eigenlijk waren we al langere tijd bezig met Beeldbrekers-activiteiten, maar wist bijna niemand het. Toen we veranderden van denktank naar Beeldbrekers, werd het serieuzer en konden we onszelf beter kaderen en profileren. We kregen bevestiging en daardoor werd de groep ook nog stabiel, denk ik. Ook mensen uit mijn omgeving die niks te maken hebben met de culturele sector herkenden me, want mijn gezicht was tijdens de Beeldbrekerscampagne te zien in metrostations. Eigenlijk weet iedereen wel wat het museum is, maar dan denken ze: “Huh, Shaneequa met Van Gogh, wat is dat?”. We werden ook intern geïntroduceerd en als Beeldbrekers kregen we nog meer het gevoel dat we echt bij het museum hoorden. We zijn de Beeldbrekers van het Van Gogh Museum en de andere medewerkers zagen ons ook echt als collega’s.”

Hoe zijn jullie bij de Beeldbrekers betrokken geraakt?

Shaneequa: ‘Ik kende Martin, de programmanager van *Van Gogh verbindt*, uit een ander netwerk. Hij vertelde mij dat hij bij het Van Gogh Museum ging werken en wat hij daar ging doen.

Ghyslaine Tromp is projectmedewerker bij ‘Van Gogh Verbindt’ en coördinator van de Beeldbrekers - Foto: Tomek Dersu Aaron

Uiteindelijk was hij in een positie om mij daarbij te betrekken. Tijdens de eerste ontmoeting dacht ik gelijk: “Oh, het Van Gogh Museum neemt ons echt serieus.” Dat was in 2017. Al onze ideeën werden heel erg serieus genomen. Ik zit er dus sinds 2017 bij.’

Yassin: ‘Begin 2018 deed het Van Gogh Museum een impactonderzoek bij organisaties in Amsterdam, zo kwamen ze ook bij Young Amsterdam terecht. Ik vond het al heel tof dat het museum toenadering zocht bij maatschappelijke organisaties. Toen kregen we een keer een rondleiding van de programmamanager en hij vertelde er zo mooi over dat ik zei: “Als je hulp nodig hebt, dan kan je me connecten.” Voor mij is het natuurlijk een gewin, maar alles wat ik vanuit mijn professie doe bekijk ik als: “Kan ik jongeren hiermee verrijken?”. Zo is het gegaan, en sinds 2018 ben ik dus ook actief. Zo heeft iedereen weer een heel ander verhaal. Dat vind ik ook mooi. Er is voor het samenstellen van de eerste groep Beeldbrekers geen campagne geweest maar het is allemaal heel natuurlijk gegaan, bij iedereen vanuit intrinsieke motivatie. We zijn niet uitgekozen, maar we wilden het allemaal gewoon doen.’

Afstand

Waar komt jullie motivatie vandaan?

Yassin: ‘Mijn motivatie ligt bij jongeren. Ik ben Beeldbreker omdat ik vind dat jongeren hun

‘Ik ben Beeldbreker omdat ik vind dat jongeren hun horizon moeten verbreden en dat ze buiten hun comfortzone moeten treden, omdat daar de groei ligt.’

horizon moeten verbreden en dat ze buiten hun comfortzone moeten treden, omdat daar de groei ligt. Ik heb het zelf gedaan door Beeldbreker te worden. Toen ik er in het begin bijkwam, was ik nog niet de persoon die ik nu ben, maar daar heeft het project bij geholpen, omdat ik in een andere omgeving kwam en andere mensen leerde kennen. Het was best wel een uitdaging. Mijn proces is wat ik wil uitstralen en overdragen. Ik ben een keer met een groepje jongeren naar het museum gekomen. Ze wilden bijna allemaal niet, maar na het bezoek zeiden ze: “Dit is eigenlijk wel vet, kunnen we ook naar een ander museum gaan?” Zolang ik impact kan hebben op jongeren en van waarde kan zijn blijf ik graag Beeldbreker.’

Shaneequa: ‘Ik ben als zzp’er al best lang bezig in de culturele sector en eigenlijk wil mijn bedrijf ook jong en cultureel divers Nederland verbinden met grotere instanties. Ik werk met jongeren in de culturele sector en ik zie hoeveel passie ze hebben en hoe kundig ze zijn, maar ik zie ook de afstand. Ik zie bij sommige jongeren dat ze die stap niet durven zetten en daardoor missen ze de connectie. Veel culturele instanties zijn niet uitnodigend genoeg. Het komt van twee

kanten. Het is toch een andere wereld en om je daar thuis in te voelen moet je ook weten: “Wat mis ik daar?”. Ik vond het dus juist mooi dat het Van Gogh Museum die connectie wil maken.’

What's in it for me?

Wat heb je als museum nodig om een initiatief als de Beeldbrekers op te zetten?

Ghyslaine: ‘Veel gesprekken met de doelgroep zelf, in dit geval jongeren. En hun de ruimte geven om kritisch naar je collectie te kijken, naar hoe je verhaal wordt verteld, naar de teksten bij schilderijen of wat er in de audiotour staat. Mensen echt de vrijheid geeft om te

zeggen wat ze willen zeggen over je museum. Zo merk je ook wat misschien beter kan, of wat zou helpen om een nieuwe doelgroep aan te trekken. Ik denk dat dat heel belangrijk is.'

Shaneequa: 'Wat het Van Gogh Museum heel goed doet, is aan de jongeren duidelijk maken: *what's in it for them*. Het is een interactie. Het museum geeft ons de mogelijkheid om een netwerk te gebruiken, om te groeien. Wij geven daarvoor onze inzichten. Het is een samenwerking, niet iets waarmee diversiteit alleen wordt afgevinkt. En inderdaad is er de structuur van een langdurige samenwerking. Dat de jongeren écht betrokken zijn.'

Yassin: 'Ik heb het eerder meegemaakt bij een andere best grote instantie: het gevoel dat ik bijna niet aan het woord kwam. Dat mijn aanwezigheid op de foto belangrijk was, maar mijn mening niet. Dat heb ik hier nooit gehad. Misschien moet dat ook natuurlijk gaan, maar het begint uiteindelijk vanuit de intentie: waarom wil ik dit, waarom wil ik meer publiek? Wil ik meer publiek omdat het geld oplevert? Nee, ik wil meer publiek omdat die verhalen ook verrijkend zijn voor ons museum en voor ons als geheel.'

Shaneequa: 'Het werkt heel erg goed dat het museum op alle lagen bezig is met diversiteit en inclusiviteit. Kijk naar het project *Van Gogh verbindt*. Mensen zitten daar om hun kwaliteit, maar het zijn wel mensen met wie ik mij kan identificeren. En als iedereen zich in de organisatie terug kan zien, dan werkt het ook heel erg.'

Het verhaal van Vincent

Hoe belangrijk is het verhaal van een museum voor een jongereninitiatief?

Ghyslaine: 'Het verhaal van Vincent is universeel. Veel mensen herkennen wat hij heeft meegemaakt, wat hij moest doorstaan in zijn leven en dat hij het niet makkelijk had, dat hij moest strijden voor wat hij wilde. Zijn doorzettingsvermogen is voor mij heel inspirerend. Veel mensen kunnen zich identificeren met het leven van Vincent.'

Shaneequa: 'Maar het is ook, denk ik, het museum dat luistert. Elk museum heeft wel een verhaal, maar je moet de connectie vinden en als

Shaneequa Vrede is journalist en een van de eerste Beeldbrekers - Foto: Tomek Dersu Aaron

Yassin Tallih is jongerencoach en al ruim twee jaar Beeldbreker - Foto: Tomek Dersu Aaron

'Uiteindelijk moet je door alle lagen van een organisatie om verandering teweeg te brengen.'

museum de vraag stellen: "Zijn het de werken, of is het iets anders wat de jongeren raakt en waar we verbinding mee kunnen maken?" Er wordt vaak vanuit musea gedacht: "Dit is wat wij te bieden hebben en wie komt, die komt", terwijl er veel meer mogelijkheden zijn.'

Wat is er nodig aan middelen en personeelskracht?

Ghyslaine: 'We merken bij musea vooral dat veel mensen wel bereid zijn om stappen te nemen, maar ze weten niet waar ze moeten beginnen. Ik denk dat je minimaal één persoon nodig hebt die er fulltime mee bezig is. Iemand die ook andere collega's kan betrekken en een groot netwerk heeft. Heel de organisatie meekrijgen vergt tijd, van jou en ook van je collega's. Je hebt collega's nodig die tijd vrijmaken naast hun eigen werk om hieraan mee te werken. Naast Martin van Engel [de programmanager van *Van Gogh verbindt*] en ik zitten er ook collega's van HR, Marketing, Educatie, Bezoekersservice en Collectie & Onderzoek in ons team. En de Beeldbrekers gaan in gesprek met collega's van nog meer afdelingen. Uiteindelijk moet je door alle lagen van een organisatie om verandering teweeg te brengen en er moet altijd ruimte zijn voor nieuwe ideeën en perspectieven.'

Volwaardige collega's

Wat is jullie hoop voor de toekomst van de Beeldbrekers?

Ghyslaine: 'De groep bestaat nu uit allemaal biculturele jongeren, maar uiteindelijk willen wij een gemixte groep, een afspiegeling van Amsterdam die ieder jaar opnieuw samengesteld wordt. En de Beeldbrekers worden al serieus genomen, maar we zijn er nog niet helemaal. Graag zou ik zien dat ze als volwaardige collega's mee kunnen doen, dat het nog vanzelfsprekender is om Beeldbrekers te betrekken. Dat mijn baan uiteindelijk niet meer nodig is.'

Yassin: 'Ik denk dat we vooral nu gewoon door moeten gaan met hetgeen wat we doen. Waar ik blij mee zou zijn: als binnen nu en misschien twee jaar een Beeldbreker als gast in talkshows aan tafel zit. Dat heel Nederland weet wat we doen, niet alleen Amsterdam. Dat zou ik heel mooi vinden.'

Shaneequa: 'Ik hoop dat de Beeldbrekers er voor altijd zijn, maar eigenlijk ook wat Ghyslaine zei: dat het net als een marketingafdeling een vanzelfsprekend onderdeel is van het museum, dat de afdeling altijd moet blijven. Zo hoop ik ook dat het museum eigenlijk inclusief is op zijn best, maar dat de Beeldbrekers altijd nog nodig zijn om te weten: wat speelt er in de jongerencultuur? Dat ze een gevestigde adviesgroep zijn in de organisatie. Niet alleen omdat het bijvoorbeeld niet goed gaat om jongvolwassenen aan te spreken, maar meer als een gegeven. Zoals je een marketingmanager nodig hebt omdat de marketing goed moet blijven gaan.' ◀

'Ik werk met jongeren in de culturele sector en ik zie hoeveel passie ze hebben en hoe kundig ze zijn, maar ik zie ook de afstand.'

DE KRACHT VAN SAMEN DE JONGEREN VAN HET MAS

Liene Conard

► 'MAS in Jonge Handsen' is sinds 2011 de naam van de MAS-jongerencrew: een groep jonge vrijwilligers tussen 16 en 26 jaar die de Antwerpse jeugd representeren. De ploeg wordt elk jaar verjongd en versterkt met nieuw talent. Sinds 2020 is er een 'artist in residence' (AIR) verbonden aan de jongerenwerking.

Een kantelpunt

Op 25 oktober 2018 opende in het MAS de expo *Instinct*. De MAS-jongeren kregen toen na een intens proces een heuse museumverdieping in handen. Ze toonden er de dierlijke kant van de museumcollectie, met creatieve combinaties en een 'wild' programma. *Instinct* was een hoogtepunt en tegelijk een kantelpunt, een moment om MAS in Jonge Handsen heruit te vinden.

Het museum en de jongerencrew gingen aan de slag met een jonge Antwerpse kunstenares: Karen François, maker van stickers, mokken, pins, *tote bags* en vooral humor. Zij liet zich onderdompelen in de MAS-collectie én inspireren door de MAS-jongeren. Doel: het MAS door een andere bril bekijken, een nieuw netwerk, nieuwe contacten. Het werkte: via Karen wordt een volledig nieuw publiek naar het MAS toegeleid, vertellen de socialemediakanalen ons. Het publiek is daar bijna verdubbeld. Het MAS kreeg voor de jongerenwerking nog nooit zoveel kandidaten als najaar 2020. Veel jongeren hadden goesting om het MAS binnenstebuiten te keren, samen met Karen.

Met haar eerste actie, #zwerfgoed (www.mas.be/zwerfgoed), een ode aan de kleine dingen, overtuigde ze meer dan twintig Antwerpse

artiesten om vrijwillig mee te doen aan haar ludieke erfgoedactie én haalde ze de media. Het MAS was eerst wat sceptisch: weer een nieuw kanaal (een Facebookgroep)? Gaan de Antwerpenaren meedoen? Worden er jongeren getriggert? Zetten we niet aan tot zwerfvuil? Niets was minder waar... Karen deed het museum uit zijn comfortzone stappen. Veel nieuwe (jonge) Antwerpenaren maakten kennis met het MAS.

Netwerking

Een fundament van MAS in Jonge Handsen is: werk samen met (de vele) organisaties die jongeren bereiken. Anders gezegd: vind het warm water niet uit. Een goede wisselwerking en het creëren van een win-winsituatie staan centraal. Zo werkt MAS in Jonge Handsen sinds 2016 samen met de organisatie Atlas, een stadsdienst die werkt aan integratie en inburgering. Vanuit Atlas stromen 16- tot 18-jarigen door naar de MAS-jongereengroep om hun netwerk te verbreden: MAS in Jonge Handsen is voor hen een platform om andere jongeren te leren kennen, om hun Nederlands te oefenen door veel te praten en voeling te krijgen met hun stad. Zij plaatsen de MAS-collectie ook in een ander perspectief en leren de andere MAS-jongeren iets over de maatschappij, andere samenlevingen en culturen.

De samenwerking is niet altijd vanzelfsprekend: de taal vormt een drempel, zeker wat humor betreft. En het kost elk jaar energie om de groep te blenden. Vertrouwen, verbondenheid en communicatie zijn erg belangrijk om zo'n jongereengroep optimaal te laten werken en er het beste uit te halen. Er kruipt dus best veel tijd in teambuilding.

Nog meer samenwerking

Er is nog meer samenwerking. Zo staat het MAS open voor initiatieven van jongerenorganisaties of evenementen die veel jongeren bereiken. Hier treden we op als facilitator: het MAS stelt het gebouw en zijn expertise ter beschikking van de organisator. Er is één belangrijke vereiste: betrek er de collectie van het MAS en/of de lopende tentoonstellingen bij. In het project Study360 krijgen Antwerpse studenten de kans om in het MAS te studeren. Wie zich registreert kan tijdens een studiepauze gratis de expo's bezoeken. Of neem het muziekevenement *Full Circle* waarbij het MAS als eerste culturele partner aansloot. Met een *silent disco* konden bezoekers twee museumzalen bezoeken, met een aangepaste soundtrack. Het is als museum altijd zoeken naar een evenwicht. Denk aan drankjes, geluid, bewegingen, trillingen... De prioriteiten van externe organisatoren zijn niet die van het MAS en de museale grenzen werden en worden wel eens afgetast.

Als MAS in Jonge Handsen zelf tentoonstellingen, activiteiten of evenementen organiseert, gaan we op zoek naar duurzame samenwerkingen en co-organisatoren die het museum ook eerlijk vergoedt: jeugdorganisaties, middelbare scholen, jonge artiesten, studentenverenigingen... Zo creëren we meer gedragenheid in de stad en bereikt het MAS een breder en inclusiever publiek. ◀

Liene Conard is publiekswerker bij het MAS en verantwoordelijk voor MAS in Jonge Handsen.

► Info

In 2020 verscheen de publicatie *Jeugd verover't museum in A* (www.mas.be/nl/jeugdverover'tmuseum)

De Antwerpse kunstenares Karen François, maker van stickers, mokken, pins, *tote bags* en vooral humor

‘ERFGOED GAAT OVER MENSEN EN HUN TOEKOMST’

Gesprek met Nicole van Dijk, Museum Rotterdam

24

Niet iedereen voelt zich welkom in een museum. Ongeveer de helft van de Nederlanders en Vlamingen gaat er nooit heen, vooral mensen met een laag inkomen en nieuwkomers. Museum Rotterdam wilde daar wat aan doen, onder het motto: als je niet naar het museum komt, dan komt het museum wel naar jou toe. Dat leverde een unieke manier van erfgoed verzamelen, duiden en presenteren op. Een Zoomgesprek met curator Nicole van Dijk over haar visie op de toekomst van musea en op hedendaags verzamelen.

Franklin van der Pols

Nicole van Dijk presenteert het Verhalencafé
- Foto: Wijnand Groenen

▶ Rotterdam is een bruisende stad met veel nieuwkomers. Haar inwoners zijn afkomstig uit meer dan 170 landen. Rotterdam is ook een van de armste steden van Nederland. 15,4% van de Rotterdammers, ruim 80.000 mensen, leeft onder de armoedegrens. Dat is bijna twee keer zo veel als het gemiddelde in Nederland. In sommige wijken leeft een kwart tot een derde van de mensen in armoede. Hoe maak je je museum ook voor deze mensen relevant? Sinds tien jaar zoekt Museum Rotterdam actief naar nieuwe manieren om alle Rotterdammers aan te spreken.

Slopend jaar

De spil van deze aanpak is Nicole van Dijk. Ze trekt al jaren de stad in, om verhalen te verzamelen en samen met wijkbewoners tentoonstellingen op locatie te maken. Daarnaast runt ze sinds 2016 het programma *Echt Rotterdams Erfgoed*, wat inhoudt dat ze geen objecten verzamelt, maar mensen en hun activiteiten. Een nog steeds verrassende en vernieuwende invulling van de term erfgoed. Het gaat hier om levend erfgoed dat je gewoon in de stad kunt tegenkomen. Neem nu Esdra Baris van dierenwinkel De Rimboe aan de Kruiskade. De hele buurt komt er langs voor de dieren, maar ook voor een gezellig praatje of een serieus gesprek.

- Esdra Baris van dierspecialzaak De Rimboe:
Echt Rotterdams Erfgoed
- Foto: Desirée Schippers
- ⇒ Johan Both, oprichter van Circus Rotjeknor
- Foto: Wijnand Groenen
- ⇒ Rama Hulsman van de Islamitische voedselbank
- Foto: Marijke Gips

‘Een museum is een ruimte die je creëert om betekenis over te dragen.’

Inmiddels zijn er tachtig ‘actieve museumstukken’, van de Voedselbank tot Circus Rotjeknor. Samen vormen ze een ‘actieve collectie’, een netwerk dat zich inzet voor de stad. Deze innovatieve invullingen van de rol van het museum trekt belangstellenden uit de hele wereld. Maar er zijn donkere wolken aan de hemel, want niet iedereen weet deze initiatieven op waarde te schatten. Het fysieke tehuis van Museum Rotterdam is sinds december 2020 dicht.

Betekent dat ook het einde voor de aanpak van hedendaags verzamelen?

Nicole van Dijk: ‘Voor alle medewerkers was

‘Als mensen het woord “erfgoed” gebruiken komt er vaak iets afstandelijks in het gesprek. Maar erfgoed gaat juist over ons.’

het afgelopen jaar slopend. In juni oordeelde de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (RRKC) dat het museum niet functioneerde en daarom beter gesloten kon worden. Er waren, vond men, te weinig bezoekers, er was geen visie en de huisvesting was ongeschikt. Alle protesten en adhesieverklaringen waren tevergeefs. Helaas nam wethouder Said Kasmi (D66) het advies van de RRKC over. De hoofdlocatie is gesloten. De tweede locatie, over Rotterdam tijdens de Tweede Wereldoorlog, blijft wel open. De directeur is opgestapt en het museum staat onder curatele. Er morgen geen nieuwe initiatieven worden genomen. Het is nu “een beleidsarme organisatie”, die slechts op de collectie mag passen. Er komt een kwartiermaker die gaat adviseren hoe het verder moet met het museum. Opheffen, fuseren, nieuwbouw: alles lijkt mogelijk te zijn.’

Wat betekent dat voor jouw projecten in de wijken?

‘Omdat we de bui zagen hangen, zijn we vorig jaar subsidies gaan aanvragen voor onze projecten. We hebben de Stichting Wijkcollecties opgericht en subsidie van het Mondriaanfonds, BankGiroLoterij, VSB-fonds en Volkskracht gekregen. Ik ben nu in dienst van de nieuwe stichting en de schakel tussen de stichting en Museum Rotterdam. Ik moet ervoor zorgen dat dit erfgoed niet verloren gaat en wordt geïntegreerd in de museumcollectie. Het is een beetje een geluk bij een ongeluk. De programma’s die we als Museum Rotterdam zijn begonnen, gaan zelfstandig verder. Hierdoor kunnen nu ook andere partners aanhaken.’

Echte mensen

Wat is er misgegaan met Museum Rotterdam? Jullie trokken volgens de beoordelingscommissie te weinig bezoekers.

‘Klopt. Er kwamen onvoldoende bezoekers, maar volgens mij komt de reden om Museum Rotterdam te sluiten vooral voort uit een gebrek aan waardering voor hoe we onze taakstelling als museum opnieuw hebben gedefinieerd. Wat kun je doen als museum? Wat is je relatie met de stad en haar inwoners?’

‘Toen ik hier tien jaar geleden begon, was ik verbaasd hoe de collectie in onze database werd beschreven. Alleen het object, de maker en het materiaal werden genoteerd. De Rotterdammer van wie het object ooit was bleef onzichtbaar. Doordat die ontbrak, communiceerde het museum in feite op afstand met de bezoeker: het ging altijd via een object. Dat schiep een drempel. Met de projecten die ik mocht gaan doen, zijn we omgekeerd begonnen. Wat gebeurt er in de stad en hoe kunnen we daar als museum objecten of erfgoed bij vinden? Vaak zijn het ook geen objecten meer, maar foto’s en films. We staan nu veel dichterbij wat er in de stad gebeurt.’

Je lijkt je hiermee te onttrekken aan de gebruikelijke logica van een museum. Wat is voor jou een stadsmuseum?

‘Een museum is een ruimte die je creëert om betekenis over te dragen. Het standaardidee van een stadsmuseum is een gebouw waar je objecten kunt bekijken, maar in essentie gaat het over communiceren met en over de stad, over betekenis geven. In mijn visie zijn de

wijkcollecties hét museum. Erfgoed en cultuur moeten bijdragen aan de ontwikkeling van de stad en niet meer worden gezien als iets dat buiten mensen staat. Voor mij gaat erfgoed over mensen en hun toekomst, over wat wij daarin samen belangrijk vinden.’

Dat klinkt wat abstract.

‘Juist niet! Ik ben opgeleid als antropoloog en beeldend kunstenaar. Voordat ik bij het museum kwam, heb ik onderzoek gedaan naar de wijze waarop mensen deelnemen aan de samenleving. Voor mij is daardoor duidelijk dat je erfgoed moet verbinden met echte mensen en hun dagelijks leven, anders zegt het mensen niets. Als mensen het woord “erfgoed” gebruiken komt er vaak iets afstandelijks in het gesprek. Maar erfgoed gaat juist over ons.’

‘Rotterdam is een stad die ongelooflijk snel verandert. De verhalen die we vastleggen zijn representatief voor wat er in de stad en de wijken gebeurt. Het zijn verhalen van en over mensen en organisaties die andere mensen in beweging weten te brengen. Zij vormen onze “actieve collectie”.’

‘Ik was vanochtend voor de wijkcollectie van Merwe-Vierhavens bij de stadsbrouwerij die daar hopelijk binnenkort opengaat. Ze gaan 2 miljoen liter bier produceren met water uit de havens. Hoe kun je de ambitie van de brouwer koppelen aan de geschiedenis van het gebied? Hoe kun je op deze dynamische locatie samen tentoonstellingen maken die passen bij de bewoners en de doelgroepen voor wie ze het bier gaan brouwen?’

December 2019(I), Verhalencafé - Foto: Florian Braakman

Actieve collectie

Een museum moet relevant zijn voor de inwoners van een stad, maar hoe meet je dat? 'Als je het niet kunt meten, vinden politici het niet belangrijk. Daarom werken we samen met Veldacademie, een bureau dat in de stad onderzoek doet naar veerkracht en wijkontwikkeling. Hiermee hopen we de relatie tussen onze aanpak en wijkontwikkeling duidelijker te krijgen.'

Voel je je verwant met Nina Simon en haar inclusieve museum? Ook zij wil een museum creëren van en voor de stad. Alle groepen moeten zich welkom voelen en zich kunnen herkennen in het museum. Het gebouw moet van hen zijn, een plek waar ze zich thuis voelen en graag komen.

'Ja en nee. Natuurlijk wil je, zoals zij ook doet, mensen op allerlei manieren laten meedoen in en met je museum. Maar voor mij is altijd de eerste stap dat je naar de mensen toegaat, want dan voelen ze zich veel meer betrokken. En als mensen niet naar je museum kunnen of willen komen, dan maak je daar ter plekke samen een museum.' Nicole staart even voor zich uit. 'Een bijkomend praktisch nadeel was dat ons museum een onmogelijke plek was toebedeeld, in de hal van een kantoorgebouw. Er was geen plek waar je iets kon eten of drinken en er was maar één toilet. Je kon er dus eigenlijk geen samenkomsten organiseren. Het was geen plek van en voor de stad.'

Zijn er voorbeelden van musea die je hebben geïnspireerd?

'Wat ik een mooi initiatief vind, is het Open Museum in Glasgow. Een gezamenlijk project van de musea in de stad om de collectie ook buiten hun muren te tonen, zoals in bejaardenhuizen en gevangenissen. Zij brengen het museum naar diegenen die niet naar het museum kunnen komen. Ze maken ook

'Begin vanuit het heden, wat nu belangrijk is voor de stad. Kijk dan pas welke historische verhalen en voorwerpen daarbij passen.'

samen met bewoners exposities en ze nodigen mensen uit om samen met hen in de depots onderzoek te doen.'

'Maar dat wat wij in Rotterdam doen, een "actieve collectie" creëren en samen met de bewoners in de wijken benoemen wat waard is om bewaard te worden, dat ben ik nog nergens tegengekomen.' ◀

► **Meer informatie** over wijkcollecties en *Echt Rotterdams Erfgoed*: www.wijkcollecties.nl of mail: nicole@wijkcollectie.nl

► TIPS!

Heb je tips voor musea die samen met bewoners hun toekomstig erfgoed willen benoemen?

'Zorg allereerst voor continuïteit in de financiering. Ik zie vaak dat musea voor dit soort projecten apart subsidie aanvragen. Als de subsidie ophoudt, dan stopt het project. Het is belangrijk om een duurzaam model te ontwikkelen. Doordat wij met onderzoekers samenwerken kunnen we bijvoorbeeld de relatie met wijkontwikkeling beter duiden. Hierdoor komen we nu in aanmerking voor financiële ondersteuning van partijen buiten de culturele sector, zoals woningcorporaties en de dienst Stadsontwikkeling.'

'Ten tweede: zoek naar partners in de stad die verhalen ook belangrijk vinden. Probeer een gezamenlijk doel te formuleren. Stadsmusea moeten mijns inziens veel meer leercentra worden. Ga dus allianties aan met het onderwijs. Nodig alle clubs die zich

willen inzetten voor een betere stad uit in je museum. Begin vanuit het heden, wat nu belangrijk is voor de stad. Kijk dan pas welke historische verhalen en voorwerpen daarbij passen. Zo leer je met nieuwe ogen naar het verleden te kijken.'

'Ten slotte: als je wilt dat iedereen zich welkom voelt, dan zul je voor iedereen relevant moeten zijn. Daarom zijn we de wijken ingegaan, op zoek naar het DNA van de stad. We hebben hierdoor de collectie van het museum enorm kunnen verrijken. Niet alleen met voorwerpen, maar vooral ook met personen en activiteiten die het hedendaagse Rotterdam kenmerken.'

Dat klinkt alsof je werk in Rotterdam is afgerond.

Nicole kijkt me verbaasd aan: 'Natuurlijk niet! Ik hoop dit werk nog zeker tien jaar te mogen doen.'

ONDER RELIGIES

Museum PARCUM en zijn dialooggrondleidingen

PARCUM, dat is sinds 1997 het museum en expertisecentrum voor religieuze kunst en cultuur in Vlaanderen en Brussel. Het is gevestigd in de prachtige Abdij van Park te Leuven; sinds zijn oprichting zet PARCUM zich in voor het behoud, het beheer en de valorisatie van het religieus erfgoed van de verschillende erediensten in Vlaanderen. Maar daar blijft het niet bij.

Julie Aerts

► Museum PARCUM brengt tentoonstellingen op het kruispunt van religie, kunst en cultuur. In de visie van PARCUM is religieus erfgoed een inspiratiebron en een uitnodiging tot dialoog voor iedereen. Als jong museum zetten we daarom bewust in op dialoog: tussen religies en levensbeschouwingen, gelovigen en niet-gelovigen, oude erfgoedobjecten en hedendaagse kunst... De tentoonstellingen geven geen antwoorden, maar zetten aan tot denken en praten.

In dialoog met elkaar en met het publiek

De collectie van PARCUM bestaat hoofdzakelijk uit rooms-katholiek erfgoed. Hoe breng je die dialoog dan in praktijk? Hoe ga je om met dat christelijke erfgoed in een geseculariseerde, multireligieuze en superdiverse samenleving? In 2018 startten we met het aanbieden van dialooggrondleidingen. Onze vaste gidsen gaan daarin in gesprek met een dialooggids en de bezoekers. Vanuit hun eigen culturele achtergrond en leefwereld duiden dialooggidsen de kunstwerken en wat die voor hem of haar betekenen. Zo ontstaat er een gesprek tussen gidsen en publiek. De ervaring leert dat gidsen en dialooggidsen na enkele gidsbeurten meer op elkaar zijn ingespeeld en elkaar beter aanvoelen.

‘PARCUM is een plek waar ik, als ik er binnenga, me echt mens voel.’

Dialooggidsen Ithar en Juan bij het schilderij *Allegorie van de Goede Dood* - Foto: Cedric Verhelst

De dialooggidsen hebben een diverse culturele of religieuze achtergrond. Er zijn enkele moslima's bij, een hindoeïstische vrouw en een christelijke gids uit Guatemala die in haar geloofsbeleving elementen uit het christendom combineert met de natuurgodsdiensten.

Iedereen kan als groep een dialooggrondleiding boeken. Tot nu toe melden vooral scholen zich aan. PARCUM wil ook op vaste tijdstippen dialooggrondleidingen organiseren voor individuele bezoekers. Door de coronacrisis hebben we dat moeten opschuiven naar de zomer van 2021.

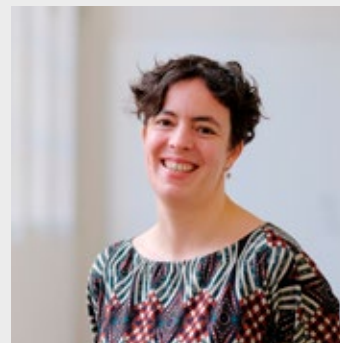
Meerstemmigheid

Werken met dialooggidsen is een meerwaarde voor musea die rond meerlagigheid willen werken. Vooral religieus erfgoed heeft verschillende betekenissen – cultureel, spiritueel, sociaal... – afhankelijk van wie ernaar kijkt. Die meerlagigheid komt ook tot uiting in de bril die de dialooggids opzet.

We hoeden ons voor stereotypen. Zo hebben we niet DE islamgids, DE katholieke gids... Er zijn heel wat verschillen binnen deze religies en daar houden we ook rekening mee, zoals bij het voorstellen van de dialooggids aan de groep. De dialooggidsen zelf vinden het fijn dat hun cultuur en religie in een Vlaams museum in de aandacht staan en dat ze op die manier een gezicht krijgen. Ithar Shabeeb, een moslima die gevlucht is uit Irak, vat het goed samen: ‘PARCUM is een plek waar ik, als ik er binnenga, me echt mens voel.’ Haar collega Juan Ali uit Koerdistan vult aan: ‘Als ik hier binnenkome als vrouw met een hoofddoek, word ik niet scheef bekeken. Ik voel me er evenveel waard als iemand anders. Dat mensen er vragen kunnen stellen, dat open communicatie mogelijk is, dat is goud waard. Dialoog, daar draait het om.’

Meertalige plannen

Komen er ‘nieuwe’ bezoekers naar deze rondleidingen? Hoewel er veel interesse voor is, bestaat het publiek nog hoofdzakelijk uit de ‘klassieke’ museumbezoeker. Dat zijn vaak wat oudere mensen met een interesse voor erfgoed en cultuur. Bezoekers met een migratieachtergrond in je museum krijgen, dat blijft een uitdaging. Ook bij de dialooggrondleidingen. Dit is een proces van lange duur, waarin ook taal een rol speelt. De dialooggrondleidingen verlopen in het Nederlands, wat voor de dialooggidsen een uitgelezen kans is om hun Nederlandse taalvaardigheid aan te scherpen. Maar om een meer divers publiek aan te trekken werken anderstalige rondleidingen drempelverlagend. Daarom denken we er bij PARCUM over na om het aanbod aan dialoogrondleidingen meertalig aan te bieden. ◀

Julie Aerts, adviseur religieus erfgoed PARCUM

DIGITAAL ZONDER DREMPELS

Red Star Line Museum en kwetsbare gezinnen

De laatste jaren zetten musea stevig in op participatie en diversiteit. Ze doen dat vanuit de intrinsieke motivatie dat erfgoed en cultuur van en voor iedereen is, en worden ook 'aangemoedigd' door het (Vlaamse) beleid. Het Antwerpse Red Star Line Museum (RSL) is alvast blij met deze evolutie. RSL heeft al langer de overtuiging dat musea gastvrij moeten zijn voor een zo breed mogelijk publiek.

Laura Pyl en Karen Moeskops

► Met zijn authentieke museumgebouwen, collectie en historische verhalen van landverhuizers vindt het RSL al van bij de opening in 2013 aansluiting bij een divers publiek, onder wie ook mensen met een migratieachtergrond. Het aanbod is kwalitatief, staat los van hokjesdenken en is gericht op een breed publiek. Om ook mensen te bereiken voor wie een museumbezoek minder evident is, ontwikkelt RSL drempelverlagende trajecten en aangepaste communicatiekanalen. En om de inclusiviteit nog te verbreden lanceerde het museum in 2020 een nieuw project. Doelgroep: kwetsbare gezinnen.

Gezinnen in een kwetsbare situatie bereik je het best door samen te werken met partners die met deze gezinnen vertrouwd zijn.

Kwetsbare families

Met de steun van Toerisme Vlaanderen planden we in 2020 een eenjarig project. We wilden de museumdrempels in kaart brengen die families in een kwetsbare situatie ervaren. 'Kwetsbare families' zijn gezinnen die meerdere drempels ervaren om het museum te bezoeken of te participeren aan het familieaanbod: het niet beheersen van het Nederlands, een armoedesituatie, psychologische problemen enz. In het museum willen we immers geen aparte en doelgroepgerichte familiedagen, wél één inclusief en laagdrempelig familieaanbod.

Door de coronacrisis moesten we het project - dat vertrekt bij persoonlijke ontmoetingen en het opbouwen van vertrouwen - herdenken. Hoe konden we ondanks de crisis gezinnen die we voordien al moeilijk bereikten, overtuigen en naar ons aanbod leiden? De crisis mocht geen excuus zijn om te stoppen met het project. Net deze gezinnen hebben zeker nu nood aan cultuur en vrije tijd. Hun leven speelt zich vaak af met veel gezinsleden in kleine ruimtes, zonder buitenruimte en met een erg beperkt sociaal netwerk.

Partners op de stoep

De eerste stap in dit proces is: op zoek gaan naar gezinnen in een kwetsbare situatie. Die bereik je het best door samen te werken met partners die met deze gezinnen vertrouwd zijn. Wij vonden een partner in de Antwerpse Vrijetijdsloketten. Zo'n Vrijetijdsloket biedt een laagdrempelig maandelijks ontmoetingsmo-

ment aan op verschillende locaties in de stad. Mensen in armoede kunnen er terecht voor informatie over vrije tijd, cultuur en sport. Tijdens de coronacrisis gaan de loketten niet fysiek door, maar ze houden wel contact met de bezoekers, vaak met de hulp van vrijwilligers. Zij sturen berichtjes, telefoneren wekelijks en organiseren 'stoepbezoeken' om het contact warm te houden.

Vertrouwen winnen

In het vaste museumaanbod staan families elke eerste zondag van de maand centraal. We organiseren dan activiteiten voor het hele gezin in het teken van het museumverhaal of de tijdelijke tentoonstelling. Nu de familiezondagen niet langer fysiek konden doorgaan, veranderden we onze koers en zetten we in op een digitale workshop. We wilden ook kwetsbare families hieraan laten deelnemen. Met dat doel bundelden de Vrijetijdsloketten en het museum hun krachten, elk met zijn eigen expertise. De Vrijetijdsloketten namen de toeleiding van gezinnen voor hun rekening, RSL zorgde voor het inhoudelijke en artistieke aanbod.

Hoe verliep dat in de praktijk? Eerst maakten de medewerkers van de Vrijetijdsloketten ons aanbod bekend en motiveerden ze de gezinnen om zich in te schrijven. Vervolgens belde of Whatsappte de publiekswerker van het museum de geïnteresseerde gezinnen om hun vragen te beantwoorden, hun vertrouwen te winnen en mogelijke drempels te onderzoeken. Uit deze gesprekken werd duidelijk dat niet elk gezin over een laptop of pc beschikt, wel over een smartphone. We besloten de digitale workshop te verspreiden via Vimeo, een kanaal waarvoor je geen account nodig hebt en dat gebruiksvriendelijk is voor smartphone en laptop/pc.

Materiaal voor de workshop

Niet elk gezin heeft knutselmateriaal in huis. Ook hiervoor moesten we een oplossing bedenken.

Liefdespakket

Volgende fase: het concreet uitwerken van de digitale workshop, waarbij we rekening hielden met de bezorgdheden van de gezinnen. We vertrokken van onze tijdelijke expo *Destination Sweetheart* over liefdesmigratie van de Red Star Line-periode tot nu. De tentoonstelling brengt onder meer het verhaal van illustratrice Laura Vargas, die voor de liefde naar België kwam. Samen met haar en met museumgids Jasmin Schaëfer werkten we de workshop op maat uit. Elk gezin kreeg een 'liefdespakket', een kartonnen doosje met instructies, knutselmateriaal en een link naar de Vimeo-video (<https://vimeo.com/478179373>, wachtwoord: RSL). Daarin vertelt Laura Vargas haar liefdesverhaal en begeleidt ze stap voor stap de deelnemers door de workshop.

De publiekswerker, gidsen en medewerkers van de Vrijetijdsloketten fietsten tot bij de gezinnen om de doosjes op de stoep af te geven en kennis te maken. We besloten de workshop gericht te organiseren, op twee momenten. Maar het toeleidingstraject was nog niet afgerond: gezinnen hebben meer nodig om effectief deel te nemen. Elk gezin kreeg een paar dagen voor de workshop een WhatsApp-berichtje ter herinnering en als motivatie om deel te nemen. Tijdens de workshop ondersteunde de publiekswerker de gezinnen ook technisch. We stimuleerden hen om hun resultaat te posten in de WhatsApp-groep die

speciaal in het leven was geroepen voor deze workshop. Het resultaat: een fijne mix aan mooie verhalen en trotse kunstwerkjes.

In totaal namen 96 gezinnen deel, waarvan ongeveer 75% werd toegeleid door de Vrijetijdsloketten. Een mooi resultaat, vinden we zelf.

Verzoek en oproep

De afgelopen (corona)tijd werd duidelijk dat cultuur wel degelijk zuurstof is voor iedereen. En dat het digitale aanbod - complementair aan een fysiek museumbezoek - een vaste plaats veroverd in de museumwerking. Op basis van onze ervaring met dit project kan dit een oproep zijn aan de sector: werk ook hier drempelverlagend voor kwetsbare groepen. En aan het beleid is dit ons verzoek: honoreer en ondersteun duurzaam alle inspanningen om kwetsbare doelgroepen te allen tijde te laten genieten van cultuur. ◀

Karen Moeskops, directeur van het Red Star Line Museum

Laura Pyl, publiekswerker in het Red Star Museum, verantwoordelijk voor het project met kwetsbare families

- ← Familieworkshop in Red Star Line Museum
- ↓ Liefdesdoosje, het resultaat van de workshop

29

Lessen uit dit project

1. Ga uit van de kracht van partnerschap en ga na hoe je elkaar kan versterken: de Antwerpse Vrijetijdsloketten zijn op zoek naar laagdrempelige activiteiten en het museum zoekt een publiek.
2. De grootste drempel bij gezinnen in een kwetsbare situatie is psychologisch. Zij zijn ervan overtuigd dat een museum geen plek is voor hen, en zeker niet voor hun kinderen. Ze hebben veel kopzorgen en leven van dag tot dag. Een museumbezoek is het laatste waaraan ze denken. Door met hen in gesprek te gaan kan je dat doorbreken.
3. Mensen in kwetsbare situaties worden vaak niet gehoord. Het is belangrijk dat je als museum niet enkel naar hun ervaringen luistert. Je moet ook je aanbod en werking hierop afstemmen. Dat is een continu veranderend proces waarin je gezinnen blijvend betreft. Zo worden ze mede-eigenaar van je aanbod.
4. Contact blijven houden met kwetsbare gezinnen is essentieel. Het duurt even tot ze over de museumdrempel stappen, maar met maatwerk, tijd, telefoontjes en vele berichtjes lukt het.
5. Er zitten kansen in het digitaal werken met kansengroepen. De eerste kennismaking met het aanbod gebeurt het best op hun (veilig) terrein. Net als bij het fysieke aanbod is het belangrijk om op maat te werken. Ga bij de gezinnen op zoek waar de drempels zijn en denk samen na over een oplossing.
6. Zorg voor genoeg personeel. Dit succesvolle project was slechts mogelijk dankzij een voltijdse *dedicated* publiekswerker voor een jaar, die een vertrouwensfiguur werd voor de gezinnen. Het Red Star Line Museum wil op termijn een grotere groep kwetsbare gezinnen bereiken en hen een vaste plek en stem geven in het museum.

Op 1 februari 2020 werd het boek *Echt Rotterdams Erfgood* gepresenteerd, onder grote belangstelling. Lees hierover het gesprek met Nicole van Dijk op p. 24. Corona doemde toen pas aan de horizon op. - Foto: Wijnand Groenen

HAALBAAR OF UTOPIE?

Het integraal toegankelijke museum

Het is in onze tijd ondenkbaar dat er bij de verbouwing van een museum geen rekening gehouden wordt met bezoekers met een beperking. Terwijl men tot voor kort vanuit het 'integratie'-principe dacht - de persoon met de beperking moest zich aanpassen aan de omgeving - wordt er nu vanuit een inclusief beleid gewerkt. Dat heeft grote gevolgen.

Bart Stroobants

► Dat de omgeving volledig afgestemd moet zijn op mensen met een beperking, is een belangrijke verschuiving in het denken, die veel verder gaat dan voordien wat het toegankelijk maken betreft. Om zo'n inclusieve visie te kunnen

realiseren werd in Vlaanderen een kader van toegankelijkheidscriteria en -normen uitgewerkt. Die normen halen is vaak een hele uitdaging voor musea. Zij moeten met veel criteria en normen rekening houden en die staan wel eens diametraal tegenover elkaar. Dat vele musea ook nog eens gehuisvest zijn in beschermde monumenten, maakt de oefening er niet makkelijker op. Dat ondervonden we bij de verbouwing van Museum Hof van Busleyden in 2018. We moesten integrale toegankelijkheid realiseren en

tegelijk rekening houden met de erfgoedwaarde van het historische monument én met alle brandweervoorschriften.

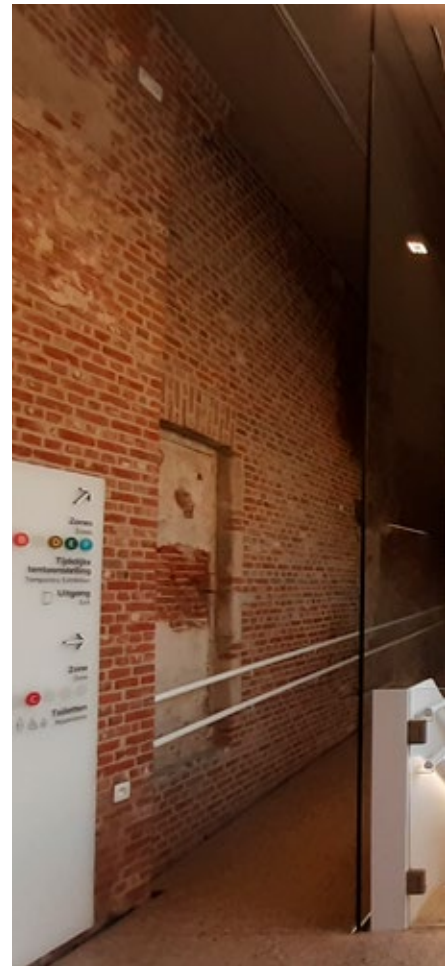
Hellend vlak

Een van de belangrijkste motieven voor de grondige verbouwing van het stadspaleis van Jeroen van Busleyden was een betere toegankelijkheid. De authentieke trappen hebben dan wel een grote bouwhistorische waarde, het zijn geen toonbeelden van vlot beloopbare trappen, laat staan dat ze voldoen aan de

hedendaagse voorschriften. In een organisch gegroeid gebouw als het Hof van Busleyden heb je ook veel kleine niveauverschillen: dat gaat van een opstapje van 20 centimeter tot trappen van enkele treden. De nood aan liften en hellende vlakken om al die niveauverschillen weg te werken was groot. Maar de randvoorwaarden voor die ingrepen waren zeer strikt, omdat we het hier hebben over een beschermd monument. Het kwam vaak op een centimeter aan, en dan nog moesten er compromissen gesloten worden. Zo vroeg het Toegankelijkheidsbureau een leuning aan weerszijden van het hellend vlak op de gelijkvloerse verdieping van het nieuwe circulatiegebouw. Maar omdat we binnen de gevellijnen van het historische gebouw moesten blijven, kon dat niet of we haalden de minimale doorgangsbreedte van 150 centimeter niet. Er kon niet geschoven worden met de ruimte-indeling, want dan kwamen de noodzakelijke draaicirkels voor rolstoelen in het gedrang of werd de trap te smal. Intens overleg met alle partijen leidde uiteindelijk tot een leuning aan één kant.

Hefboom

Tot een integraal toegankelijk gebouw komen vergde ook toegevingen van de brandweer.

Museum Hof van Busleyden met een stuk van de nieuwbouw (2018)

Binnenzicht

‘onderrijdbaar’ gemaakt, net als alle schermen die gebruikt worden voor de multimedia.

Integrale toegankelijkheid gaat veel verder dan bouwtechnische aanpassingen voor bezoekers in een rolstoel. Voor mensen met een visuele beperking werden er noppenstroken aangebracht elke keer wanneer men een trap nadert. Filmpjes met gesproken tekst zijn ondertiteld en voor mensen met auditieve beperkingen werd een ringleiding geplaatst aan de ticketbalie en in Zaal Dodoens, onze polyvalente ruimte waar onder meer lezingen plaatsvinden.

Als we terugkijken naar het hele traject, kunnen we concluderen dat integrale toegankelijkheid binnen een historisch monument, rekening houdend met de specifieke museale condities, zeker mogelijk is. Museum Hof van Busleyden slaagde in zijn ‘examen’ en kreeg het label voor integrale toegankelijkheid. Als museum moet je er zeker niet tegenop zien. De dag van vandaag kan je het immers doodgewoon niet langer maken niet integraal toegankelijk te zijn. Neem dit dan ook van bij de eerste ideeën op als een essentieel ontwerp principe. Zo vermijd je het latere gevoel dat er compromissen moeten worden gesloten. Laat architecten en scenografen de regels nauwkeurig toepassen in hun esthetisch concept. Het vermijdt veel debatten en soms wel wat frustraties tijdens het hele traject. Wanneer iedereen die een rol speelt in het ontwerpproces doordrongen is van de noodzaak om op alle vlakken integraal toegankelijk te zijn, denkt iedereen ook van meet af aan mee. Zo komen we een stap dichterbij een inclusieve museumsector, al vraagt het soms bloed, zweet en tranen om alle betrokkenen blijvend te overtuigen van de noodzaak aan integrale toegankelijkheid. Maar zoals het spreekwoord zegt: de aanhouder wint. ◀

Bart Stroobants is stafmedewerker bij Museum Hof van Busleyden.

Ook hier leidden intensief overleg en een goed onderbouwd dossier, met compensaties voor afwijkingen van de basisnorm, tot een voor alle partijen aanvaardbaar compromis. Door de hellende vlakken die nodig waren om de niveauverschillen weg te werken, konden niet alle vluchtdeuren in de vluchtrichting open draaien. Met bijkomende signalisatie en noodverlichting mochten we afwijken van die norm.

Bij de verbouwing van het Museum Hof van Busleyden werden we nog met een extra uitdaging geconfronteerd. Terwijl de bouwwerkzaamheden volop in uitvoering waren, werd het museum erkend als hefboomproject door de Vlaamse Overheid. Dat gaf ons meer financiële mogelijkheden dankzij de bijbehorende subsidie, maar legde ook de lat op het vlak van integrale toegankelijkheid nóg hoger. Zo’n erkenning betekent immers dat je de toegankelijkheidsregels van Toerisme Vlaanderen secuur volgt en toepast. Die normen zijn opgesteld voor toeristische attracties, infokantoren en vakantieverblijven. Ze gaan verder dan de wettelijke normen voor publiektoegankelijke gebouwen en plaatsen een museum en alles wat daarbij hoort - denk aan behoud en beheer - voor grote uitdagingen. Een delicate

evenwichtsoefening diende zich aan. Ons verbouwings- en inrichtingstraject was al in volle gang en het esthetische concept van de architecten was al gevormd en goedgekeurd. Dat concept ging erg uit van volledig witte ruimtes: witte vloeren, muren, plafonds, trappen, vitrinekasten, deuren, deurklinken... Kortom: een architecturaal concept dat lijnrecht inging tegen de contrasten die men wenst vanuit het oogpunt van integrale toegankelijkheid. Dat concept bijsturen was niet altijd even makkelijk, maar het moest.

Geslaagd!

De deurtrekkers werden voorzien van een ronde verdikking om ze makkelijker te kunnen vastgrijpen. Ook de sierlijke deurpanelen naar de toiletten kregen een ronde uitsparing om het openen te vergemakkelijken. De grote en zware binnendeuren werden uitgerust met deurautomaten. Op vraag van de brandweer moesten die allemaal met noodbatterijen uitgerust worden, zodat ze ook bij een stroompanne nog een hele tijd blijven werken. De overgang tussen muren en vloeren werd met licht duidelijk aangegeven om zo mensen met een visuele beperking makkelijker de ruimte te laten voelen. Vitrinekasten zijn allemaal

MUSEA OP DE BRUSSELSE KUNSTBERG: INTERNATIONAAL OF LOKAAL?

Gesprek met Isabelle Vanhooacker (KMSKB) en Joachim Spyns (KBR)

34

De Brusselse musea zijn toeristische trekpleisters, net als de voornaamste musea uit andere Europese hoofdsteden. Logisch dat ze op het buitenlandse toerisme inspelen. Maar de aanslagen van 2016 en natuurlijk de coronapandemie hebben de kwetsbaarheid aangetoond van een (te) grote afhankelijkheid van het internationale toerisme. Dient een heroriëntering zich aan? Wat betekent dat voor gevestigde waarde KMSKB en voor de museale 'nieuwkomer' die de Koninklijke Bibliotheek is? Is de lokale bezoeker meer dan welkom nu? En wat met de internationale toerist? Een gesprek met Isabelle Vanhooacker (KMSKB) en Joachim Spyns (KBR).

Frédéric Jonckheere

► De cijfers

Hoe hebben jullie 2020 op bezoekersvlak ervaren? Hoe belangrijk was/is het aandeel van de internationale cultuurtoerist?

Joachim, KBR: 'Wij zijn op 18 september 2020 opengegaan als museum. Dat is ontstaan uit de reflectie van de bibliotheekactiviteiten, wat tot een heroriëntatie heeft geleid. Dat verhaal begint al eind jaren 1990 met de opkomst van onze digitale maatschappij, met Google als één van de belangrijkste exponenten voor de bibliotheekwereld. We zien vanaf die periodes een aantal consultaties drastisch dalen. Een tiental jaar later begon het bibliotheekbezoek weer te stijgen. Studenten gingen de bibliotheek als studieplek gebruiken: samen studeren, zonder afleiding. Nieuwe bibliotheken werden gebouwd en die speelden handig in op die tendens van de bibliotheek als beleving, zoals de Krook in Gent, met een café, of ARhus kenniscentrum in Roeselare, waar beleving, interactie en digitale media in al hun vormen verschillende soorten bezoekers verwelkomen.'

De beeldhouwde helden van Constantin Meunier onthalen een bezoeker met blindengeleidehond.
- Foto: KMSKB

‘Binnen deze tendensen besloten we onze eigen koers te varen. Wat maakt ons uniek in dit landschap? Voor wie kunnen wij in de eerste plaats een verschil maken? Complementair aan wat collega's op lokaal niveau of in de context van een universiteit doen. Het aantrekken van publiek is niet onze eerste opdracht, wel het publiek toegang geven tot de informatie (collectie) die we bewaren en onderzoek faciliteren. Dat gebeurt steeds meer in de digitale wereld. Daar ligt dan ook in de eerste plaats onze ambitie als bibliotheek. Dat wordt de komende jaren een grote werf voor KBR. In diezelfde oefening werd ook duidelijk dat de collectie van de KBR een groot potentieel had voor het internationale toerisme in Brussel, zo ontstond het idee van KBR Museum. Het businessplan ging uit van een break-even vanaf 100.000 betalende bezoekers, met 40% buitenlandse toeristen. In 2020 waren we maar een goede twee maanden open en kregen we ondanks de reisverboden toch nog 3% buitenlandse bezoekers, we vermoeden vooral mensen uit de internationale gemeenschap die in Brussel werken. Op basis van de cijfers van januari 2021 streven we naar 55.000 bezoekers dit jaar.’

Isabelle, KMSKB: ‘Wat bezoekers betreft, was 2020 een rampjaar voor ons, met een daling van 75% ten opzichte van 2019. We klokten af op 273.000. Dat cijfer hebben we vooral gehaald dankzij een goed voorjaar met onze tentoonstelling *Dalí & Magritte*, die verlengd was tot 16 februari en in 2020 nog 70.000 bezoekers aantrok. Een kleine heropleving zagen we in december, toen alle tijdsloten volgeboekt waren. In 2019 haalden we nog de kaap van 1 miljoen bezoekers, van wie 60% buitenlandse toeristen. Als we enkel inzoomen op de bezoekers van tentoonstellingen, liggen de verhoudingen helemaal anders. Dan trekken we vooral nationale bezoekers aan: 70% binnenlandse en 30% buitenlandse bezoekers. De bezoekersprognose voor 2021 ligt op 250.000 bezoekers.’

Lokaal verankerd

Plannen jullie een heroriëntatie op de lokale en nationale bezoekers?

Joachim, KBR: ‘Dat drong zich inderdaad op. Hierin voelen we ons gesteund door de verschillende bestuursniveaus vanuit de stad Brussel, staatssecretaris Dermine, Toerisme Vlaanderen en Visit Brussels, de promotor van het toerisme in Brussel, en door alle acties die het nationale toerisme helpen promoten.’

Isabelle, KMSKB: ‘Onze musea zijn allebei federale wetenschappelijke instellingen. Dat

Zonder woorden - Foto visit.brussels, Jean-Paul Remy

betekent dat de dotatie vooral dient ter ondersteuning van de wetenschappelijke werking, terwijl onze publieksfunctie steeds belangrijker wordt. De kosten voor de publiekswerking moeten we betalen met eigen inkomsten. Net die eigen zijn significant verminderd door COVID-19. De coronacrisis heeft bewezen dat de dotaties ook de publieksfuncties meer moeten ondersteunen.’

‘Onze eerste bezoeker bij de heropening in mei was iemand die in een zorginstelling werkt en de nood voelde om even weg te zijn uit de COVID-hel.’

Isabelle Vanhoonacker, KMSKB

Zijn KMSKB en KBR voldoende lokaal verankerd?

Joachim, KBR: ‘Onze hoofdstad Brussel is een eigenaardige biotoop. Volgens mij bestaat er niet zoiets als dé *culturele Brusselaar*. In Antwerpen en Brugge lijken de musea me meer verweven met de stad en haar bewoners. Ook de operationele context van ons museum helpt niet. We zijn een federale instelling binnen de stedelijke context Brussel. Veel inspanningen moeten dus van de individuele musea

zelf komen. Tijdens de coronacrisis heb ik de indruk dat de verschillende niveaus en spelers elkaar meer en meer vinden. Uiteindelijk zal het museum toch meer lokaal verankerd zijn.’

Isabelle, KMSKB: ‘Wanneer je kijkt naar onze werking met groepen, zijn we lokaal wel sterk verankerd: denk aan de schoolbezoeken, georganiseerde bezoeken voor kansarmen, woonzorgcentra, rondleidingen op zaterdag, kinderstages. Wat de individuele bezoeker betreft, was die verankering businessgewijs tot op heden geen prioriteit. Nu bekijken we de herdefiniëring van onze personae. We hebben enquêtes afgenomen om tot die inzichten te komen. We willen de nationale werken uit onze collectie op de radar krijgen en zoeken nieuwe manieren om ons lokaal sterker te verankeren.’

Weg uit de COVID-hel!

2020 was een rampjaar voor onze musea, met de uitverkochte timeslots in de eindejaarsperiode als opstekertje. Het gevoel leeft dat de lokale gemeenschap de eigen musea heeft ontdekt als vrijetijdsbesteding. Ervaren jullie dat ook? Welke lessen trekken jullie daaruit?

Isabelle, KMSKB: ‘Dankzij de solidariteitsprojecten die het nationaal toerisme promootten, konden we een nieuw publiek aantrekken. Zo heeft onze vriendenvereniging lidkaarten aangeboden aan het ziekenhuispersoneel. Onze eerste bezoeker bij de heropening in mei was iemand die in een zorginstelling werkt en de

‘Het lijkt me erg contradictorisch: een digitale ervaring van een fysieke beleving. Die weg willen we voorlopig niet inslaan.’
Joachim Spyns, KBR Museum

Isabelle Vanhoonacker (KMSKB, Directie Publieksdiensten) & Joachim Spyns (Verantwoordelijke Publiekswerking KBR)

nood voelde om even weg te zijn “uit de COVID-hel”. We hadden ook projecten met lokale woonzorg- en revalidatiecentra. Met “Klavertje Vier, kies je favoriete kunstwerk” konden deelnemers uit vier beelden hun voorkeurswerk kiezen via een poll. Van het populairste werk hebben we vervolgens een affiche gemaakt. Door corona viel de druk rond de programmatie en bezoekerscijfers weg, waardoor we andere zaken konden ondernemen.’

Joachim, KBR: ‘In 2020 werd er veel gesproken over de musea en de culturele sector. De media-aandacht voor de sector was groot en bood ons een unieke kans om de KBR te herpositioneren. *Open Museum*, een initiatief van de onafhankelijke federatie Brussels Museums, is een sensibiliseringstraject om de Brusselse musea structureel inclusiever en meer participatief te maken. Een herpositionering die het museum meer en meer promoot als een *safe place*, weg van de mantra van bezoekerscijfers. De abrupte pauze bood kans op reflectie daarover, en er was ook tijd voor overleg. Daar zaaiden we de kiemen voor meer onderlinge samenwerking. De perceptie van musea bij de bevolking lijkt te zijn veranderd tijdens de coronacrisis. Men beschouwt ons nu meer als plaatsen van contemplatie.’

De nieuwe vaste presentatie van de Koninklijke Bibliotheek in Brussel - Foto: KBR

Spreiding en totaalervaring

Wat hebben de digitale alternatieven opgeleverd: virtual tours, livestreams...?

Isabelle, KMSKB: ‘Het digitale museum stond allang op de planning en moest er nu versneld komen. In de hele museumwerking werd het tempo van de digitale transformatie verhoogd. De digitale alternatieven werden een manier om contact te houden met het publiek. Ook onze digitale yogasessies werden druk bekeken.’

Joachim, KBR: ‘Wij hebben recent ferm geïnvesteerd in de presentatie op zaal. Het lijkt me erg contradictorisch: een digitale ervaring van een fysieke beleving. Die weg willen we voorlopig niet inslaan. We staan wel open voor nieuwe digitale ervaringen. Ik zie ruimte voor een digitale *customer journey* die de brug legt naar een fysieke *customer journey*: je plant je bezoek en ontdekt het museum digitaal en daarna wordt de hele ervaring fysiek. Het zijn twee complementaire werelden, die uiteraard samen kunnen bestaan. Het digitale als teaser voor het analoge. De lockdown heeft net bevestigd dat mensen naar buiten willen, elkaar willen ontmoeten. Voor ons primeert de fysieke beleving nog steeds.’

Wat brengt de toekomst? Gevolgen voor de programmatie? Meer aandacht op de vaste collectie? Een ander type tentoonstellingen?

Joachim, KBR: ‘In het businessmodel van KBR weegt de museumwerking nog niet zo hard door. We zijn nog flexibel genoeg om de tekorten uit de ticketverkoop op te vangen.

Maar we blijven als erfgoedbibliotheek en als museum een nichespeler in vergelijking met “de grote musea”. Dit hybride model is ook een kracht gebleken in de crisis, we zijn niet afhankelijk van één bepaalde activiteit. We zullen ook verder inzetten op een gespreid aanbod. Zo komt er een nieuw restaurant en willen we het dakterras meer toegankelijk maken voor evenementen met een lift vanaf de Kunstberg. We willen het gebouw toegankelijk maken voor divers gebruik. Zo komt de lokale verankering er wel. KBR Museum is geen museum waar elk jaar verschillende tijdelijke tentoonstellingen zullen doorgaan. Door de kwetsbaarheid van de collectie op papier wisselt de presentatie bij ons sowieso om de zes maanden. We plannen om de twee à drie jaar een tijdelijke tentoonstelling, in 2022 wordt dat een expo over Toots Thielemans. Op en top een Brusselse ket, ook in deze keuze gaan we op zoek naar die lokale verankering, waarbij we ons niet uitsluitend richten op de internationale toerist.’

Isabelle, KMSKB: ‘We gaan het museumbezoek meer als een totaalervaring positioneren, met minder focus op het individuele bezoek en meer aandacht voor diversiteit, niet alleen voor de hoogopgeleide, rijke toerist. Het hele departement Publiekswerking heeft nu een volwaardige plaats naast het departement Collecties. Onze rol werd pas goed bevestigd tijdens de coronacrisis. Dat gebeurde niet vanuit de instelling, maar onder impuls van het publiek. Hoe dan ook, alle expo’s verschuiven naar de toekomst, waardoor er een grotere focus valt op de vaste collectie.’ ◀

LUISTEREN MET DE OGEN

Toegankelijkheid voor dove en slechthorende bezoekers

Publieksbetrokkenheid en educatie: musea focussen er al even op. Maar nog te zelden wordt er rekening gehouden met de toegankelijkheid voor en de communicatiebehoefte van bezoekers die doof of slechthorend zijn. Zij worden vaak onbewust uitgesloten van tentoonstellingen en andere culturele evenementen. Hoe kunnen musea zorgen voor adequate en structurele voorzieningen voor hun dove en slechthorende bezoekers?

Beatrijs Wille

► Kristina Johnson, directeur van het Indiana Deaf History Museum, is duidelijk: zij adviseert musea om de hoogste inclusiviteitsnormen te ambiëren en zich niet te beperken tot de minimale wettelijke vereisten. Maar zelfs daar wordt momenteel vaak niet aan voldaan. Musea moeten naar een breder zintuiglijke toegankelijkheid streven zowel auditief, visueel als met tactiele tools. Zo kunnen ze alle bezoekers – doof en horend – mogelijkheden aanreiken om een verhaal binnen te stappen.

niet universeel is: VGT verschilt van de gebarentalen in Wallonië (LSFB) en Nederland (NGT). Hoe dan ook, in de Vlaamse Gebarentaal kan je over concrete en uiterst abstracte zaken praten, met een vergelijkbare complexiteit en evenveel nuances als in het Nederlands.

Zo werden dove of slechthorende mensen enkele jaren onthaald in de visuogids van het Huis van Alijn.

Algemeen staat de deelname van dove personen aan het culturele leven in Vlaanderen en België op een laag pitje. Voor zowel slechthorende, dove als doofblinde mensen is toegankelijkheid van informatie, communicatie en kennis nochtans cruciaal voor hun volledige en gelijkwaardige deelname aan de samenleving. Dat recht op toegang tot culturele evenementen wordt in het VN-verdrag over de rechten van personen met een handicap vermeld in artikel 30.

Vlaamse Gebarentaal

Wanneer het gaat over de toegankelijkheid voor dove en slechthorende mensen, is er vaak een misvatting, als zou één maat voor iedereen passen. Eén voorbeeld maar: Vlaamse dove, slechthorende en doofblinde museumbezoekers hebben niet altijd dezelfde talige noden in enerzijds het Nederlands en anderzijds de Vlaamse Gebarentaal (VGT). Dat is een natuurlijke taal, maar dan met een visueel-gestuele verschijningsvorm. Je praat met je handen (en lichaam) en luistert met je ogen. VGT werd in 2006 erkend door de Vlaamse regering als taal van de Vlaamse gebarentaligen in de Vlaamse Gemeenschap en Brussel-Hoofdstad. De taal is onafhankelijk ontstaan van het Nederlands en het adjectief 'Vlaamse' in Vlaamse Gebarentaal geeft aan dat gebarentaal

Veel mogelijkheden

Het Gentse Huis van Alijn was in 2014 de eerste museuminstelling waar een visuele gids of visuogids zijn intrede deed in Vlaanderen. Deze applicatie past perfect voor bezoekers die tentoonstellingen graag individueel en in hun eigen tempo bezoeken. Het principe van een visuogids is hetzelfde als dat van een audiogids. Het visuele medium biedt natuurlijk bijkomende mogelijkheden. Zo kun je de tijd nemen om tentoongestelde werken extra te belichten: inzoomen op details in het werk, RX-technieken bij restauraties laten zien, visuele verbanden leggen tussen werken enz. Daarnaast kun je simultaan alle informatie toegankelijk maken in de VGT, inclusief Nederlandstalige ondertiteling. Daarbovenop biedt het Huis van Alijn al enkele jaren de structurele mogelijkheid aan om een door een dove gids gegidste groepsrondleiding te volgen in VGT. Sinds 2014 sprongen verscheidene musea (kortstondig) mee op de kar. Het meest recente voorbeeld is het Gallo-Romeins museum in Tongeren met een visuogids op de ErfgoedApp in VGT bij de tentoonstelling *Oog in oog met de Romeinen*.

Optimaal inclusief

De afgelopen jaren werden heel wat (kleinschalige) initiatieven genomen om de museumdrempels te verlagen voor dove en slechthorende

bezoekers, maar er is nog een lange weg te gaan. Dankzij de technologische vooruitgang en de inburgering van smartphones en tablets kunnen audio- en visuogidsen mooi versmelten tot één app, waarbij bezoekers alle informatie visueel en auditief (met audiodescriptie) aangeboden krijgen. Zo evolueren we stilaan naar een optimale inclusiviteit, al heb ik het hier nog niet gehad over de algemene toegankelijkheid van gebouwen en ruimtes. En misschien kan de culturele sector ook eens stilstaan bij en reflecteren over de erkenning van dove kunstenaars en de bevordering van *dove kunsten*? ◀

Dr. Beatrijs Wille is postdoctoraal onderzoeker FWO aan de Universiteit Gent.

16. - Koninklyk Gesticht van Doofstommen en Blinden, Brugge (België). - Museum

LUISTER! EEN SCHILDERIJ!

Blinden en slechtzienden: tips uit de eerste hand

De wereld binnen handbereik is een tentoonstelling. Ze vindt plaats in Brugge en in Leuven. Piet Devos en Tonia In den Kleef zijn de curatoren. Samen met hen wordt een ervaringsgerichte opstelling uitgewerkt. Zij bepalen de invalshoek van de tentoonstelling, selecteren mee de objecten en waken over de uitvoering van de scenografie. Inclusie is het codewoord.

Inge Geysen

Objecten mogen aanraken, het blijft een enorme meerwaarde

► Even terug in de tijd. In 1836 werd in Brugge het Spermalie-instituut opgericht. Het speelde een belangrijke, ook internationale rol in de ontwikkeling van het onderwijs voor blinde en slechtziende kinderen. Het instituut beheert een boeiende erfgoedcollectie, die enkele jaren geleden gewaardeerd werd door Erfgoedcel Brugge, vzw De Kade en tal van vrijwilligers en stakeholders. Uit dit traject vloeide *De wereld binnen handbereik* voort.

Grote groep

Tonia In den Kleef was van bij haar geboorte slechtziend. Haar ouders gaven haar de liefde voor de moderne kunst met de paplepel mee. Toen haar zicht verder achteruitging, moest zij haar job als programmeur bij de Vlaamse

Gemeenschap opgeven. Sindsdien zet Tonia zich (nog meer) in om cultuur en musea toegankelijker te maken voor blinden en slechtzienden.

Piet Devos werd als vijfjarige jongen blind. Na zijn studies Literatuurwetenschap kwam hij in de academische wereld terecht. De waarneming, hoe die door de geschiedenis heen is veranderd, de invloed van taal en cultuur op onze manier van kijken, horen en voelen: het loopt als een rode draad door het literaire en wetenschappelijke werk van Piet. Mensen met een lichamelijke beperking zijn geen kleine groep, benadrukt hij. Het gaat om 15% van de bevolking. Iedereen kan problemen krijgen met het zicht of gehoor. Musea hebben er dus

— Heel wat voorwerpen op deze foto uit ca. 1936 werden in het Spermalie-instituut gebruikt voor het onderwijs van blinde en slechtziende kinderen. Nu maken ze deel uit van de erfgoedcollectie van de school. - Foto: De Kade vzw

alle belang bij om hierop in te spelen bij het uitwerken van activiteiten en opstellingen, en wel van bij het begin van een project.

De smaak van Francis Bacon

Piet en Tonia hebben beiden een gezonde culturele appetijt. Ze kwamen al in tal van musea in binnen- en buitenland over de vloer. Wat volgt zijn dan ook ervaringen en tips uit de eerste hand.

‘Zijn er dingen die ik mag aanraken?’ ‘Ja hoor, we hebben veel touchscreens in het museum...’

Het British Museum! Piet en Tonia schuiven unaniem ‘het British’ naar voren als een fenomenale ervaring: alle objecten die niet achter glas staan, mag je er aanraken. Met hier en daar een uitzondering: van een topstuk als de steen van Rosetta is een replica gemaakt. Ook in die andere Londense mastodont, het V&A, staan veel replica's.

Objecten mogen aanraken, het blijft een enorme meerwaarde. Musea staan er vaak weigerachtig tegenover, met als argument: dan wil iedereen het doen. Als dit inderdaad problematisch is, leg het dan uit aan de andere bezoekers. Belangrijk is ook dat het eigen personeel op de hoogte is: leg aan de balie een lijst van objecten die betast mogen worden. Zorg voor handschoentjes. Of stuur een begeleider mee, die de bezoeker tot bij de betastbare objecten brengt. Als originele stukken te kwetsbaar zijn, zijn replica's, 3D-prints van schilderijen en andere ‘kopieën’ een tussenoplossing.

‘Architectuur is lichamelijk.’

De tastzin is belangrijk voor blinden en slechtzienden. Maar Piet houdt een stevig pleidooi voor multizintuiglijke presentaties. Hij verwijst naar de tentoonstelling *Sensorium* in Tate Britain (2015), waar aan een schilderij van de gekwelde Francis Bacon de smaak van bitterzoete chocolade gekoppeld werd en ook een associatieve soundscape. Want ook een schilderij kan je anders dan visueel benaderen. Hij haalt ook het Escherhuis in Den Haag aan, waar ooit een tekening van Escher (‘Hoe leg je dat uit aan iemand die nooit gezien heeft?’) werd omgezet in een muziekstuk met verschillende melodieën. Audio is misschien wel de meest voor de hand liggende ‘oplossing’ en op dat vlak zijn er de voorbije jaren grote stappen gezet, met bijvoorbeeld uitgebreide audiodescriptie. Als je

die bewerkt tot een heuse podcast met achtergrondgeluiden, wordt het helemaal om van te smullen.

Ook de beleving van de ruimte kan je volgens Piet als museum uitspelen. Architectuur is óók een lichamelijke beleving: de akoestiek verschilt van zaal tot zaal, wanden voelen glad of ruw aan, vloeren kraken of galmen, er zijn de geuren die in een gebouw hangen...

Zondigen tegen basisregels

‘We doen het licht niet aan, want die mensen zijn blind.’

Heel wat musea organiseren rondleidingen voor blinden en slechtzienden. Een meerwaarde en *much appreciated*, maar musea trappen daarbij wel eens in valkuilen. Piet en Tonia zijn duidelijk: een rondleiding op maandag, waarbij het licht niet aangaat, is een *no go*. De sfeer van een museum opsnuiven, de zaal voelen en horen is belangrijk. Heel wat mensen uit de doelgroep zijn slechtziend: zij kunnen bijvoorbeeld wel de grootte van een schilderij inschatten of ze zien kleurvlakken. Iets anders: een schilderij beschrijven, daar stopt de gids wel wat tijd in. Door alles onder woorden te moeten brengen, begint zo'n gids vaak zelf meer te zien, merkt Tonia op. Een beschrijving combineren met een reliëftekening of voelplaat werkt versterkend.

Het moet Tonia ook van het hart dat je als gids echt niet op kleuterniveau hoeft te praten. Net als in groepen met ziende bezoekers zijn er blinden en slechtzienden met verschillende interesses en kennisniveaus. Peil hiernaar.

‘Een tekst op neushoogte van de blindengeleidehond is voor niemand comfortabel.’

Licht is ook van belang om voldoende contrast te kunnen zien. Ook de lettergrootte en de plaatsing van zaalteksten zijn belangrijk voor slechtzienden. Plaats teksten niet te hoog of te laag. En teksten die je kunt meenemen zijn handig. Mensen kunnen ze dan zo dicht of zo ver van hun ogen houden als nodig. Nog al te vaak wordt volgens Piet en Tonia tegen deze basisregels gezondigd. Het zijn bovendien regels die voor alle bezoekers goed zijn.

Teksten die je kunt meenemen zijn handig. Mensen kunnen ze dan zo dicht of zo ver van hun ogen houden als nodig.

Piet Devos, schrijver en disability-onderzoeker (pietdevos.be), bij een kunstwerk van de blinde beeldhouwer David Johnson

‘Voor meer info: klik hier.’

Vooraf je bezoek kunnen voorbereiden vergemakkelijkt een en ander. Vandaag de dag gebeurt dat vooral door websites te raadplegen. Op dat vlak is er volgens Tonia nog veel mogelijk. Vaak is het lang zoeken naar basisinformatie: wat is het adres van het museum, is het bereikbaar met het openbaar vervoer, is er een aanbod voor blinden en slechtzienden...? Toerisme Vlaanderen, het Vlaamse expertisecentrum Inter en de Gentse musea werken aan een soort standaard webformulier (widget), dat op elke (museum)site geïntegreerd kan worden. Het geeft een overzicht van de basisinfo in een vaste, en dus makkelijk herkenbare structuur. Dit integreren in elke museumsite kan de zoektocht naar informatie fel vergemakkelijken.

Heel wat technieken of manieren van werken die goed zijn voor blinden en slechtzienden maken een museumbezoek voor iedereen aangenamer, gevarieerder, vlotter.

40

'Ach zo, zijn die om te betasten? We vroegen ons al af waarom die maquettes op onze lunchtafel stonden.'

Zowel Tonia als Piet benadrukt het belang van de interne communicatie in musea. Vaak is er wel een aanbod voor blinden en slechtzienden of is er een policy - objecten die betast mogen worden, hond toegelaten... - maar het personeel is niet altijd op de hoogte. Belangrijk is ook dat het personeel tijd kan maken en mensen niet aan hun lot overlaat. Bezoekers die minder mondig zijn, krijgen zo toch de juiste info mee.

Nothing about us without us

Het mag duidelijk zijn: heel wat technieken of manieren van werken die goed zijn voor blinden en slechtzienden maken een museumbezoek voor iedereen aangenamer, gevarieerder, vlotter. Een pleidooi voor inclusief werken! Ook inhoudelijk, besluit Piet. Toon ook kunst van mensen met een beperking, en niet alleen in outsider-musea. Goya bijvoorbeeld was dertig jaar doof. Hoeveel mensen weten dat? Wat voor invloed heeft het op zijn kunst gehad?

Samengevat: bied een breed scala aan benaderingen, werkwijzen... aan en laat het publiek, ál je bezoekers, zelf keuzes maken. Haal er altijd ervaringsdeskundigen bij als je iets bedenkt voor je publiek. Ga er niet van uit dat je het wel weet of het je kan voorstellen. Praat met mensen, van bij het begin van je project. ◀

De wereld binnen handbereik, vanaf 3 mei in het KADOC (Leuven; www.kadoc.leuven.be) en vanaf 21 mei in het Arentshuis (Brugge, <https://www.museabrugge.be/kalender/tentoonstellingen/de-wereld-binnen-handbereik>).

Tot 29 augustus

STUDIO i - PLATFORM VOOR INCLUSIVITEIT

Piet Devos

Als blinde gastspreker kreeg ik de afgelopen jaren meermaals de kans om deel te nemen aan de inspiratiedagen van STUDIO i. STUDIO i kwam er in 2017 op initiatief van het Van Abbe Museum (Eindhoven) en het Stedelijk Museum (Amsterdam). Dit project streefde ernaar inclusie te bevorderen op alle mogelijke niveaus in de musea. Vandaar ook de 'i' in de naam.

Dagelijks zien we in de media bijna uitsluitend zogenaamd 'normale' mensen: welgesteld, wit, zonder beperking, heteroseksueel en ga zo maar door. Toch zijn er talloze burgers zoals ik die zich om allerlei redenen niet in dit 'perfecte' plaatje herkennen. Wat als musea zich ten doel stelden de norm van altijd niet langer te bevestigen? Als zij verregaande inspanningen deden opdat iedereen zich welkom voelt binnen hun muren? Dit is het soort inclusie dat STUDIO i wil stimuleren en waarvoor het tal van praktische tips en specifieke trainingen heeft uitgewerkt.

Het moet gezegd: veel musea kiezen al voor een inclusieve aanpak, maar doorgaans beperkt die zich nog tot het domein van de (fysieke) toegankelijkheid. Lovenswaardig, maar echte inclusie gaat verder en komt evengoed tot uiting in de collectie, het activiteitenaanbod en het personeelsbeleid. Is er een programma op maat voor bezoekers met dementie? Wordt er wel eens werk getoond van kunstenaars met een beperking? Hoeveel rolstoelgebruikers of mensen van kleur heb je in je team? En hoe doorbreken jouw tentoonstellingen heteronormatieve stereotypen?

Werken aan inclusie lijkt misschien erg complex, maar er is één gouden regel: haal er ervaringsdeskundigen bij. Het was dan ook geen toeval dat ik, als blinde persoon, mijn zegje mocht doen bij STUDIO i en dat er naar de adviezen van de diverse sprekers geluisterd werd. Hoewel STUDIO i als project in 2020 werd afgesloten, is het resultaat van de inspiratiedagen nog te vinden op de website. Je vindt er navolgenswaardige praktijkvoorbeelden, informatie over de diverse identiteitscategorieën en ook concrete trainingen toegespitst op de museumwereld.

<https://studio-inclusie.nl/>

Curator en kunstenaar Tonia In den Kleef (kunstzonderzien.be) werkt aan haar sculpturen in ontmoetingscentrum 't Vaartje (Lissewege). Jaarlijks stellen kunstenaars met en zonder visuele beperking er tentoon. - Foto: Ina Verrept

DE KUNST VAN HET LEVENSVERRHAAL

Museum E! & M HKA

Woonzorgcentrum Immaculata in Edegem, in de Antwerpse zuidrand, is een residentiële woonvorm voor 180 oudere mensen. De residenten zijn gemiddeld 85 jaar. Het woonzorgcentrum is vooruitstrevend in zijn zorg- en kwalitatieve dienstverlening. In dat streven zorgt de samenwerking met het M HKA voor een extra toegevoegde waarde.

Geert Lemahieu

► In 2014 gingen het personeel en een innovatieteam op zoek naar een uniek decor voor het woonzorgcentrum, gekleurd door kunst die zowel personeel als bewoners én bezoekers prikkelt. Het project moest er mee voor zorgen dat de sociale netwerken van de bewoners werden verruimd en verrijkt. Het woonzorgcentrum vond in het Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA) de ideale partner. Een unieke relatie kwam tot stand.

In 2015 was Museum E! een feit, met de E van 'ervaren'. Hoe ervaart een doorsneebeewoner van een woonzorgcentrum moderne kunst? Welke interacties kunnen tot stand komen door naar kunst te kijken? Over kunstwerken te praten? Ondertussen gingen de artists-in-residence aan de slag. De voorbije jaren werkten zes externe kunstenaars elk zes maanden samen met de bewoners aan een eigen project. De wereld van de kunstenaar in interactie met die van de bewoner(s): een boeiend proces en een leertraject voor beiden.

Workshop met de Museum E!-gids over het kunstwerk *Euro-Hotel* van Sergey Bratkov, een bruikleen van het M HKA. - Foto: WZC Immaculata

De wereld van de bewoner wordt verruimd, de fantasie wordt geprikkeld.

Levensloop aan de deur

Een aantal kunstwerken uit de museumcollectie krijgt een tijdelijk (zes maanden) onderkomen in het woonzorgcentrum. Bij de selectie worden de bewoners mee betrokken. Zo komt de kunst naar de bewoner en krijgt het kunstwerk een tweede leven buiten de museummuren: welk kunstwerk spreekt wel of niet aan? Waarom? Wat herkent en ziet de bejaarde in het kunstwerk? Dit komt ook later aan bod in de sessies met de Museum E!-gids, waar de geselecteerde kunstwerken uit het M HKA besproken worden.

De Museum E!-gids is een personeelslid, ergotherapeute en master in de kunsten, die dagelijks met de bewoners werkt. Hun levensloop wordt kunstig uitgebeeld in een vitrine aan elke kamerdeur. Want die levensgeschiedenis staat centraal in de biografische dienstverlening die het woonzorgcentrum hoog in het vaandel voert. Daarnaast verkennen de bewoners tijdens de open ateliers technieken om samen met de begeleidster een kunstwerk op maat te maken. Het werken met de materialen, zoals papier, stof, klei, verf..., is even belangrijk als het (eind)-resultaat. Geregeld is dit voor de bewoners een memorabele belevenis.

Zuurstof

Elke bewoner beleeft kunst anders. De essentiële vraag 'wat is kunst?' wakkert de discussie en interactie aan, tussen bewoners maar ook met de bezoekers. Het roept ook emoties op. De wereld van de bewoner wordt verruimd, de fantasie wordt geprikkeld. Anekdotisch is het verhaal van een bewoonster die anders weinig

of niets zegt, maar wel een duidelijke mening heeft over een tentoongesteld werk. Nieuwe residenten krijgen na een tijd ook de kans om het M HKA te bezoeken, een belevenis. De gids geeft er passende uitleg bij een aantal werken.

41

Michèle Matyn, *Bilpennen*. Uit de collectie van het M HKA, tijdelijk in de hal van het wzc Immaculata. *Bilpennen* behoorde tot een performance-ritueel (2014) waarin de kunstenaar en zes andere vrouwen de pannen produceerden door klei op hun billen - voor Nederlandse lezers: dijen - te drukken en in een oven te bakken. - Foto: WZC Immaculata

In dit korte artikel is het moeilijk om weer te geven wat er de voorbije vijf jaren werd gerealiseerd. In de toekomst zullen we in elk geval nagaan welke bewoners niet worden bereikt. Wat is de drempelvrees om de brug naar de kunst op te stappen? Hoe dan ook: dit project zorgt voor zuurstof bij de bewoners. Het doet hen kijken en nadenken. Maar ook bezoekers, familie en kunstenaars ervaren een unieke samenwerking: kunstbeleving binnen de muren van een residentiële setting. En de bejaarde krijgt ondanks zijn beperkingen de kans om als burger deel te nemen aan kunst, op een duurzaam en onderbouwde wijze. Dat is winst voor alle partners. ◀

Geert Lemahieu, maatschappelijk werker - biografiebegeleider
www.wzc-immaculata.be
www.muhka.be

'ER IS OVERAL GEVAAR'

Schrijven over kunst in eenvoudige taal

Eén op de vijf Vlamingen heeft moeite met teksten lezen. Eén op de vier haakt af als lezen iets meer moeite kost. Ook een grote groep anderstaligen vindt lezen in het Nederlands moeilijk. Hoe bereik je deze mensen met een... kunstboek? Auteur Isabel Kennis geeft tips.

Isabel Kennis

► Een kunstboek in toegankelijk geschreven taal voor volwassenen bestond tot nu toe niet in het Nederlands. In *Je ziet altijd meer* leid ik aan de hand van 17 kunstwerken uit de collectie van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België (KMSKB) lezers-kijkers door de wereld van de kunst.

Drempel

Het idee is ontstaan in het Centrum voor Basiseducatie Brusselleer. Daar volgen cursisten geregeld de rondleidingen *Museum op maat* in het KMSKB. Met dit programma wil het museum de collectie toegankelijk maken voor iedereen. Naar aanleiding van de rondleidingen opperde Brusselleer het idee om een kunstboek te schrijven in eenvoudige taal. Het museum ging daar graag op in.

Laaggeletterdheid is een gigantisch taboe. Velen van ons kunnen er geen naam of gezicht mee verbinden. Dan wordt het ook moeilijk om je in de situatie van deze mensen in te leven wanneer je teksten schrijft. Fabienne bijvoorbeeld bestelt altijd hetzelfde bij de slager omdat ze de namen van de etiketten niet goed kan lezen. Noura vindt onlineformulieren heel ingewikkeld. Daarom telefoneert ze liever. Maar dat kan niet overal... Het is niet moeilijk om te begrijpen dat ook de meeste kunstboeken een enorme drempel opwerpen voor deze mensen.

Eenlettergreepig

Door te lezen over kunst kom je dicht bij het schilderij of beeld. Het kijken wordt minder vluchtig en je gaat langer voor het werk stil-

staan. Hoe kan je nu je teksten over kunst zo schrijven dat ze toegankelijk worden voor iedereen?

Ga op zoek naar de poëzie van eenvoudige alledaagse woorden. Woorden als 'brood' of 'zee' of 'lamp' hebben maar één lettergreep. Probeer zinnen te bouwen met dit soort woorden. Herlees ze bij het schrijven en denk na waar je een nog korter woord kan gebruiken. Dat is altijd een goede oefening, want in die woorden zit vaak de grootste kracht!

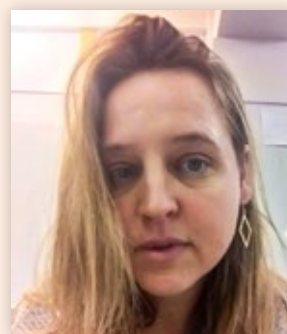

Probeer moeilijkere onderwerpen te omzeilen door te zoeken naar een beeld dat uit het leven gegrepen is. In *Winterlandschap met schaatsers en vogelknip* van Bruegel zien velen de broosheid van het leven verbeeld. Fabienne en Noura voelen zich enorm aangetrokken tot dit kunstwerk, maar omschrijvingen als 'de broosheid van het leven' zijn even moeilijk als etiketten bij slagers... Ga dus op zoek naar iets anders. In *Je ziet altijd meer* wordt de broosheid: 'Niets is zeker. Niets is voor altijd. Er is overal gevaar. Het leven is zo dun als dit ijs. En dat kan gemakkelijk breken.' ◀

Het boek kwam tot stand door een samenwerking van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, het Centrum voor Basiseducatie Brusselleer, het Centrum voor duidelijke taal Wablieft. Met de financiële steun van Literatuur Vlaanderen.

Bestellen kan via de website van Wablieft. Bij problemen mail je naar boeken@wablieft.be

Isabel Kennis, verantwoordelijke sociale en culturele participatie bij Centrum voor basiseducatie Brusselleer

► info

De website van Wablieft, het centrum voor duidelijke taal, geeft meer tips om je teksten zo eenvoudig mogelijk te schrijven.
<https://www.duidelijketaal.be/post/laag-geletterdheid-heeft-vele-gezichten>.
Er is ook een uitgebreid pedagogisch dossier te vinden met kant-en-klare tips.

ARCOS III

DE HOGE KUNST VAN HET LICHT

EEN MEESTERWERK VAN DE LICHTENSCHERPING | DESIGN BY DAVID CHIPPERFIELD ARCHITECTS | Z.LIGHTING

MUSEA VOOR IEDEREEN?!

Musea staan midden in de samenleving. Zij hebben bij uitstek de rol om een groot en divers publiek te binden met verhalen over het verleden, het heden en onze toekomst. Zo bracht de Grote Suriname-tentoonstelling (2019-2020) in De Nieuwe Kerk in Amsterdam aan de hand van bruiklenen uit binnen- en buitenland een genuanceerd verhaal. Een verentooi uit Latijns-Amerika, een wikkelrok uit Java en een hoofddoek met daarop afgebeeld de verbroken ketenen ter viering van de afschaffing van de slavernij, lieten elk op zich een stukje van de historie van Suriname zien. De context waarin collecties geplaatst worden, toont de gelaagdheid van een verhaal. Een verhaal dat erkenning en herkenning kan bieden voor het publiek.

▶ Maar nog lang niet iedereen herkent zich in de verhalen die musea vertellen, terwijl de publieke en politieke roep naar een inclusiever beleid en praktijk steeds groter wordt. In Nederland zetten verschillende initiatieven musea aan tot actie. Zo lanceerde in 2019 de sector zelf de Code Diversiteit & Inclusie, een gedragscode om inclusiever te worden, op alle gebieden: Personeel, Partners, Programma en Publiek. In maart vorig jaar startte de samenwerking Musea Bekennen Kleur, om diversiteit en inclusie te verankeren in het DNA van de museumorganisatie. Het platform biedt reflectiesessies waar directeuren en medewerkers worden aangezet om diepgaand in gesprek te gaan over thema's als culturele diversiteit, slavernijverleden en koloniale erfenis.

Kennis en meerstemmigheid

Momenteel is er veel aandacht voor herkomstonderzoek. Aan het toewijzen van een restitutieverzoek van nazi-roofkunst gaat een zorgvuldig onderzoek vooraf. Ook wordt er conform de Ethische Code voor Musea van musea zorgvuldigheid verwacht bij het aankopen van objecten uit conflictgebieden, het verwerven van menselijke resten en het tonen van religieus en koloniaal erfgoed. Streven naar een gelaagd en genuanceerd verhaal gaat hand in hand met onderzoek naar en kennis over de herkomst van je collectie.

De Museumvereniging, de brancheorganisatie van ruim 400 Nederlandse musea, heeft meegewerkt aan het rapport van de adviescommissie Nationaal Beleidskader Koloniale Collecties, dat op 7 oktober 2020

aan de minister van Cultuur is overhandigd. Volgens de ledenenquête wenst ruim driekwart van de respondenten ondersteuning bij het herkomstonderzoek. De Museumvereniging zet zich in voor een landelijke aanpak voor alle musea, ongeacht grootte, type collectie en financieringsvorm. Ook de minister van Cultuur onderstreept in haar reactie het belang om erfgoed vanuit verschillende perspectieven te belichten en herkomstonderzoek mogelijk te maken.

Door herkomstonderzoek te doen maken musea vaak een verandering door in de opvatting over de collectietaak. Wanneer je weet wat je in de collectie hebt, hoe het is verworven en wie de (vorige) eigenaar is, kun je komen tot erkenning, representatie en genuanceerde informatie over het object. Dat leidt weer tot een meerstemmig perspectief op de collectie. Deze vernieuwde

omgang maakt het mogelijk om een nog breder publiek - niemand uitgezonderd - te verbinden met de collecties die Nederland rijk is. Met hun presentaties zijn musea in staat telkens opnieuw het publiek te verrassen en te verrijken.

Iedereen thuis in musea

Toch blijft de vraag: zijn musea er inderdaad voor iedereen? Een dergelijke ambitie vraagt tijd en aandacht voor alle facetten van de museumorganisatie. De huidige aandacht voor herkomstonderzoek en het kritisch reflecteren op de collectietaak is een belangrijke aanzet. De collectie vormt immers de kern van musea. Een bewuste omgang met collecties qua herkomst en presentatie in relatie tot het brede publiek is een stap voorwaarts. Want samen kunnen musea het hele verhaal van de steeds veranderende samenleving vertellen, waarin iedereen zich thuis voelt - een verhaal voor iedereen. ◀

IN MEMORIAM

Mirjam Moll (1966 - 2021)

Mirjam Moll, directeur Museumvereniging en Stichting Museumkaart, is onverwacht overleden. Mirjam begon in 2010 voor de Museumvereniging, waar ze vanaf augustus

2019 met verve de rol van directeur vervulde. Zij heeft zich onvermoeibaar ingezet voor de belangen van de ruim 400 Nederlandse musea, groot en klein. Haar rol werd het afgelopen jaar voor de gehele cultuursector steeds intensiever. Zo werd ze bestuurslid bij MKB-Nederland én was ze lid van de speciale Taskforce Culturele en Creatieve Industrie, het adviesorgaan voor de minister van Cultuur. Zij heeft zich daarin sterk gemaakt voor een passend steunpakket voor de gehele culturele sector en de veilige heropening van musea.

De Nederlandse museumsector verliest een bevlogen boegbeeld. En vooral een liefdevol en intens betrokken persoon.

Steven Engelsman,
voorzitter van Stichting
Museumpeil

RESTITUTIE

Jakarta, 18 augustus 2005. De dag na de grootse viering van zestig jaar onafhankelijkheid openen president Susilo Bambang Yudhoyono en minister Ben Bot de tentoonstelling *Shared Heritage* in het Museum Nasional. 'Dit is de eerste keer dat de Nederlandse regering aanwezig is bij de viering van uw onafhankelijkheid,' zegt Bot in zijn speech. De president begint te klappen en dat groeit uit tot een ovationeel applaus.

Steven Engelsman

► Voor Bot een *finest hour*, en voor mij idem. Het was toch maar mooi gelukt om met een gezamenlijke tentoonstelling van het Rijksmuseum voor Volkenkunde en het Museum Nasional in Jakarta de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen zichtbaar te verbeteren. Maar mijn collega Edi Sedyawati stond er een beetje zuinigjes bij. Lopend door de tentoonstelling mompelde ze bij de wereldberoemde Ganesha uit Leiden: 'Die hoort toch eigenlijk hier thuis!' Waarop ik haar erop wees dat de eigendomskwestie allang officieel was beslecht: de mooiste stukken waren al in 1978 teruggegaan naar Jakarta en stonden sindsdien in haar Museum Nasional met een keurige tekst over de teruggave tentoongesteld. Dat kon dus geen gespreksonderwerp meer zijn. En zij hield haar mond. Maar gelukkig was ze er niet mee.

Afgesloten hoofdstuk heropend

Inderdaad, Nederland was er vrij vroeg bij. Het land had al meer dan dertig jaar geleden zowel met Indonesië als met de Antillen de eigendom van de koloniale collecties formeel geregeld. Van buitenlandse collega's kreeg ik zo af en toe zelfs complimenten dat Nederland dit pijnlijke onderwerp zo snel en netjes had afgehandeld. Dat hoofdstuk uit onze koloniale geschiedenis leek alvast definitief gesloten.

Quod non. Het onderwerp is sinds de speech van de Franse president Macron in Ouagadougou in 2017 en het rapport van Sarr en Savoy uit 2018 over de restitutie van topstukken uit Parijs naar francofoon West-Afrika

actueler dan ooit. En niet alleen in Frankrijk. Ook in andere Europese landen staat de herwaardering van het koloniale verleden hoog op de politieke agenda. België bijvoorbeeld pakt het drastisch aan! Vorig jaar - zestig jaar na de onafhankelijkheid van Congo - werd een parlementaire onderzoekscommissie ingesteld die aan een herwaardering werkt van de Belgische rol in Congo: het bedrijfsleven, de missie, de monarchie... Van de Congocommissie worden ook aanbevelingen verwacht over de restitutie van erfgoed en de reconstitutie van het erfgoedbeheer in de voormalige koloniën.

In Nederland vroeg minister Van Engelshoven twee jaar geleden advies aan de Raad voor Cultuur. Een zeer divers samengestelde commissie van deskundigen onder leiding van Lilian Gonçalves adviseerde op 7 oktober 2020 om koloniaal erfgoed onvoorwaardelijk en zonder mitsen of maren terug te geven, zodra een land van herkomst - Indonesië, Suriname, de Antillen... - daarom vraagt en er een redelijke aanwijzing is dat het erfgoed onvrijwillig is afgestaan. Een van de voorbeelden die de commissie geeft is... de wereldberoemde Ganesha uit Volkenkunde waarop Edi Sedyawati ooit is gepromoveerd, waarvan zij in 2005 vond dat hij in Jakarta thuishoorde en waarvan ik dacht dat die vraag allang van de baan was. Het is nog even wachten op Rutte IV of dit officieel Nederlands beleid gaat worden. De minister heeft het advies overgenomen, maar de Kamer heeft het onderwerp controverseel verklaard.

Nieuw hoofdstuk

Maar een ding is al wel duidelijk: deze adviezen zijn *gamechangers*! Ze zetten mijn oude zekerheden in een klap bij het oud vuil. De 'definitieve' oplossing van de eigendomskwestie waar ik al die jaren op heb vertrouwd was hoogstens een tijdelijke luwte in een veel langer proces van koloniale ontvlechting. En is dat erg? Nou, helemaal niet, denk ik, integendeel! Hier begint een heel nieuw hoofdstuk in de samenwerking met musea in de landen van herkomst van onze collecties. En dat is prachtig! ◀

Jade Zoom Series

Focus Series

Focus Micro Series

Bijzonder uitgebreide collectie hoogwaardige zoom armaturen voor museale applicaties. Volledig ontworpen en geproduceerd in Nederland, in gebruik bij talloze musea wereldwijd.

Zoombereik van 6°- 90°, vermogens van 1-25 Watt, DMX, DALI, Bluetooth & Local Dim.
2700, 3000, 3500 & 4000K, CRI 92, 95, 98.

LED lighting solutions **designed & made** in The Netherlands since 2002
info@cls-led.com • www.cls-led.com

Museumpeil,

HET VAKBLAD VOOR
MUSEUMMEDEWERKERS
IN NEDERLAND EN
VLAANDEREN.

► Een abonnement
kost slechts
€ 24,50
per kalenderjaar

Boordevol
praktijkvoorbeelden,
interviews en analyses.

Opgave kan eenvoudig via
www.museumpeil.eu

colofon Museumpeil nummer 57 - voorjaar 2021 - Museumpeil verschijnt met steun van de Museumvereniging en het Vlaams Museumoverleg.

Museumpeil

**museum
vereniging**

**Vlaams
Museumoverleg**

Redactie: Hilde van den Berg, Koeki Claessens, Tonia Dhaese, Inge Geysen, Frédéric Jonckheere, Alexandra van Steen
Hoofdredactie: Franklin van der Pols - **Eindredactie/beeldredactie:** Patrick De Rynck

Redactieadres: Museumpeil, Silodam 138, 1013AS Amsterdam, www.museumpeil.eu, redactie@museumpeil.eu

Abonnementen: Een jaarabonnement kost € 24,50 - Opgave via de website: www.museumpeil.eu - Abonnementen lopen per kalenderjaar. Opzegging uitsluitend schriftelijk voor 1 december van het lopende kalenderjaar. De abonnementenadministratie wordt verzorgd door SP-Abonneeservice, T: 02 588 87 45 (Vlaanderen) - T: 088-1102044 (Nederland)

Prijs voor losse nummers: € 14,50 - **Uitgever:** Stichting Museumpeil - **Advertenties:** Clientmatch, www.clientmatch.org, T: +32(0)3-2935489, GSM: +32(0)495-697821

Vormgeving en druk: Antilope De Bie Printing, Duffel - **Oplage:** 2400 exemplaren, ISSN1381-1088

© Museumpeil

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Niet altijd kunnen auteursrechthebbenden op gebruikte afbeeldingen worden achterhaald. Indien u meent rechthebbende te zijn dan kunt u contact opnemen met het redactiesecretariaat. De redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die direct of indirect het gevolg is van handelingen of beslissingen die gebaseerd zijn op informatie uit dit blad.

Atlantis Museum

Hét platform voor beheer en online presentatie van museale collecties

Iedere collectie is anders en uniek. Net als de mensen die ermee werken. Atlantis Museum is ontwikkeld met maar één doel voor ogen: eenvoudig, overzichtelijk en volledig webbased uw collecties beheren met inachtneming van internationale standaarden.

Online presentatie van collecties is naadloos onderdeel van de oplossing waarmee Atlantis volledig integreert binnen uw eigen website of websites van derden. Collecties uit systemen van derden worden met Atlantis samengesmeed tot één geïntegreerd geheel.

Uitbreidbaar en naar wens te configureren. Atlantis Museum voldoet daardoor aan de wensen van kleinere, middelgrote en grote musea.

033-2992277
office@deventit.nl
www.deventit.nl

DEVENTit
Developers & Inventors in IT

DEVENTit is ISO 27001
& 9001 gecertificeerd.

Atlantis is NEN 2082
gecertificeerd.

Spectrum

Thesaurus

Linked Open Data

e-Depot

Procesbeheer

Schermbouwer

Full Audit Trail

Beleef het Erfgoed

CALAMITEITEN

MUSEUMWACHT

DOCUMENTENWACHT

RESTAURATIE

IS REINIGING OF HERSTEL VAN UW COLLECTIESTUKKEN NODIG?

WW
VANWAARDE
ONDERDEEL VAN **POLYGON**

Ongunstige klimaatomstandigheden, een onjuiste bewaarverpakking of verkeerde procedures bij overnames kunnen bij collectiestukken leiden tot vervuiling of schade. Stof, vocht, insecten of schimmelsporen dringen actief in het materiaal binnen en kunnen zo de structuur beschadigen. Wilt u inzicht verkrijgen in de staat van uw collectie? En weten of reiniging of herstelwerk nodig is? Wij adviseren eerst een **depotinspectie** te laten uitvoeren. VANWAARDE is specialist in **reiniging** van collecties en **herstel** van schade aan schilderijen, papieren documenten of boeken, textiel of meubels. Wij werken voor moderne kunst galeries tot nationale museum archieven. Met een depotinspectierapport en aanbevelingen op maat kunt u uw collectie op een juiste manier beschermen voor de toekomst met behoud van waarde.

Meer weten over de mogelijkheden en kosten van een depotinspectie?

Bel +31 (0)55-542 31 47 of mail info@vanwaarde.eu

DEPOTINSPECTIE – COLLECTIE REINIGING – HERSTEL VAN COLLECTIESTUKKEN

WWW.VANWAARDE.EU

BEHEER, RESTAURATIE EN CALAMITEITENONDERSTEUNING VOOR ALLES VAN WAARDE

klinkaart

museum- en collectiemanagement

- museale bedrijfsvoering
- businessplannen
- begrotingen
- verzelfstandiging
- omvormen van *non-profit* naar *not-for-profit* organisatie
- exploitatieverantwoordingen
- projectmanagement
- vervangend management
- fondsenwerving

www.klinkaart.nl
aajscheyffers@klinkaart.nl

+31 (0)6 41 26 66 91

Bericht van de uitgever

Museumpeil, een vakblad voor museummedewerkers dat sinds 1994 bestaat, wordt uitgegeven door de Stichting Museumpeil. Het bestuur van de onafhankelijke stichting bestaat uit: S. Engelsman (voorzitter), L. Smets (secretaris), A. Vermeer-Janse (penningmeester), G.J. Daalhuizen (bladmanagement), Mr. G.A.A. Drieman, F.T. van der Pols, C. Willems en P. Wouters. Doel van de stichting is: het bevorderen van uitwisseling en vermeerdering van kennis op museaal gebied onder medewerkers (betaald en onbetaald) verbonden aan musea en soortgelijke instellingen en organisaties in België en Nederland.

In Nederland en Vlaanderen werken naar schatting minstens 14.000 personen in loondienst in musea en zijn enkele tienduizenden vrijwilligers en stagiaires actief. Het tijdschrift informeert hen over landelijke en regionale ontwikkelingen in de museum- en erfgoedsector vanuit een praktijkgericht perspectief.

De uitgever van het blad streeft naar samenwerkingsverbanden met musea en overkoepelende partners voor het erfgoed in Vlaanderen en Nederland. Museumpeil werkt samen met Stichting Erfgoedpartners Groningen, Museumfederatie Fryslân, Huis voor de Kunsten Limburg, Landschap Erfgoed Utrecht, Stichting Erfgoedpark Batavialand, Vereniging van Musea in Zuid-Holland, Erfgoedhuis Zuid-Holland, Erfgoed Brabant, Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland en de Vereniging van Zeeuwse Musea.

Museumpeil verschijnt tenminste tweemaal per jaar. Abonnees ontvangen ook een nieuwsbrief en hebben toegang tot de website.

Neem een abonnement op onze tweemaandelijks nieuwsbrief: www.museumpeil.eu

49

Tensabarrier® professionele afscheidingspalen van

METHON

WWW.METHON.NL

Tel.: +31 (0)252 531230 E-mail: info@methon.nl

Museum Quality Products

UW COLLECTIE VERDIENT INNOSELL

Leverancier van depotinrichtingen, verpakkingsmateriaal, verpakkingsconcepten en ophangsystemen voor schilderijen.

BETROUWBAAR · KWALITEIT · SERVICE

Innosell
Storage & Hangingsystems bv

MAF verpakkingsmateriaal

KOREDER LINE · MAF · MAGISTA

Koreder Line

Magista depotinrichtingen

Magista depotinrichtingen

Takia ophangsystemen voor schilderijen

Tel +31-(0)74-2664466, info@innosell.com,
www.innosell.com

Hanwell draadloos klimaat meetsysteem

Het klimaatmonitoring systeem binnen de musea en conservering wereld.

On-line monitoring van uw klimaat via het internet.

-Netwerk en Gebouwbeheer koppeling

-Transmitters voor:

Relatieve vochtigheid, Temperatuur, Licht, Verschilddruk, overstroming etc.

On-line controle & analyse m.b.v. het EMS systeem

Nieuwe Sigfox Transmitters voor %RV en °C

Geen installatie vereist op de zenderlocatie, zenders kunnen eenvoudig worden geplaatst waar nodig.

Draadloze technologie zorgt voor een groot bereik en een lange batterijduur.

Gegevens kunnen overal worden bekeken, op een desktop, mobiele telefoon of tablet d.m.v. het gebruik van Data Connect software in de cloud.

Transmitters leverbaar met en zonder display.

Toepassingen:

- Klimaat controle
- Musea
- Gecontroleerde opslag
- Onderzoek instellingen
- Ziekenhuizen
- Farmacie
- Koelapplicaties
- Laboratoria

Turfschipper 114 - 2292 JB Wateringen - tel. 0174 272330 - info@catec.nl - www.catec.nl

Kan een bezoeker op de website van jouw museum in twee muisklikken informatie over de toegankelijkheid vinden?

Wel als je op de website staat van

Dé digitale museumgids over toegankelijkheid

Meld je nu aan en maak direct kennis met bezoekers die nu misschien aan je deur voorbij gaan

Aanmelden kan via
www.orenenogentekort.nl/museum-aanmelden

50
LUX

De standaard in
museale belichting

Lichtontwerp
en advies

www.50lux.nl • info@50lux.nl

Het Biesboschcentrum

Opdrachtgever

Parkschap Nationaal Park De Biesbosch

Ontwerper

BOS & BOS

Opening

31-03-2021

Het Biesboschcentrum, Dordrecht

Het Biesboschcentrum in Dordrecht is compleet vernieuwd. Samen met ontwerpbureau BOS & BOS heeft Bruns de gehele nieuwe interactieve tentoonstelling gerealiseerd. Vijf Biesboschthema's staan hierin centraal: water, planten, bevers, grienden en vogels. "Het is meer een aanzet om naar buiten te gaan dan een echte tentoonstelling. Het is de bedoeling om de Biesbosch te gaan beleven", vertelt manager van Gurp.

Het tentoonstellingsmeubilair is aangepast aan vijf verschillende lijnen die kriskras door het centrum lopen. Bezoekers nemen via elke lijn informatie op door geïntegreerde multimedia in beeld en geluid, gepresenteerde collectiestukken in vitrines, lades, een interactieve tafel en heel veel grafiek aangeleverd door Het Biesboschcentrum. Kortom een locatie waar voor jong en oud veel te beleven is.

Lees het hele verhaal van Het Biesboschcentrum en ontdek ook andere projecten op www.brunsnl.

Verhalen kunt u vertellen, lezen en door Bruns ook beleven. Of het nu gaat om een museum, science center, bezoekers- en informatiecentrum of brand experience. Wat is uw verhaal?

BRUNS

Het STAM

Opdrachtgever
Kinkorn, Tilburg
Ontwerper
Kinkorn

Oppervlakte
700m²
Opening
07-12-2020

Phite Deprez

Het STAM

Naar aanleiding van het 10-jarig bestaan van Het STAM, stadsmuseum van Gent, heeft de permanente tentoonstelling 'Het verhaal van Gent' een totale make-over ondergaan. In de nieuwe tentoonstelling zie en voel je de stad groeien en veranderen van vorm.

Bruns heeft de permanente tentoonstelling vernieuwd volgens het ontwerp van Kinkorn. Nieuwe meubels zijn ontwikkeld voor het presenteren van de collectiestukken van Het STAM. Ook wordt er veel gebruik gemaakt van snel wendbare iPad-schermen, multimedia en digitale interactie. De opstelling schittert in een sobere en smaakvolle sfeer. Speciaal ontwikkelde vitrines en transparante meubelstukken, laten een doorkijk toe naar achterliggende wanden. Tevens zijn objecten in clusters geplaatst, waardoor de ruimte kan ademen. De presentatie ziet er luchtiger uit dan tevoren. Lees het hele verhaal van Het STAM en ontdek ook andere projecten op www.bruns.nl.

Verhalen kunt u vertellen, lezen en door Bruns ook beleven. Of het nu gaat om een museum, science center, bezoekers- en informatiecentrum of brand experience. Wat is uw verhaal?

BRUNS